

ris/et ire, simpliciter autem non quasi alios quosdam et per similitudinem dictos. quæadmodum homo qui Olympiã viciniam non illi communis ratio parum differebat. ppria: sed tamē alia erat. signum huius est qd incontinentia vituperatur non vt delictū solum sed vt viciū quoddā vel simpliciter vel scdm aliquā partem. horum autem nullus/ sed qui circa corporis voluptates in quibus posuimus temperantē et intemperantē excedit: voluptates amplectendo et dolores fugiendo famis/ et sitis/ caloris/ et frigoris/ et omnium que sunt in gustu aut tactu. non per electionem sed præter electionē et intellectū: incontinentens dicitur. non scdm aliquā additionem vt de ira diximus sed simpliciter. signum vero: etenim intemperantes dicunt/ circa istas. sed non circa aliquid illarum. et ppter ea in codē collocamus incontinentem ac intemperantem. et continentē et temperantē. **C** Sed non illos quæq; qd circa easdē quodāmodo voluptates doloresq; essent. at hi sunt circa eadem sed non eodēmodo: sed hi quidem eligunt. hi vero non eligunt. **Q**uo circa magis vtiq; diceremus intemperantem quicumq; vel non concupiscens/ vel parum excedendo persequitur voluptates et fugit mediocres dolores: qd hunc qui ppter vehemētes cupiditates id agit. nam quid ille faceret si ad effect cupiditas iuuenilis/ et circa necessarios iugentiam vehemens dolor. **C** Cum vero cupiditatis ac voluptatis alie sint genere honestorum et studiosorum. nam efficiuntur voluptatē quodam natura sunt expectanda: alia cōtraria horum/ alia media vt primo distinguimus. seu pecunia/ lucrum/ victoria/ honor/ in cunctis talibus atq; mediis non vituperantur homines qd afficiantur ad illa: qd cupiant/ qd amet sed qd ita vt modum excedant. quapropter quicq; ppter rationem incontinentem agunt vel psequuntur quecūq; corū que natura honesta sunt et bona: veluti si circa honores magis qd oportet studeant/ aut circa filios et parētes. nam hec sunt in bonis et laudantur qui illis student. sed tamē est in illis excessus quoddā. vt **P**hobe certet cum diis/ vel vt **S**arpyrus qui philopator dicitur: circa patrē enī nimis insanire videbatur. prauitas quidē igitur nulla est circa ista. ppter ea quia vt diximus vnū quodq; eorum per se expectandū est. sed excessus ipsozū improbi sunt atq; vitandi. similiter nec incontinentia. nam incontinentia non solum fugiendū est vtne etiā vituperabilium. **C** Sed per similitudinem perturbationis adentes incontinentiam de vno quoq; dicimus. veluti malum medicū/ malum histriōnē: quem simpliciter non vocare mus malum. vt igit nec hic ex eo quia viciū non est aliquid eorum/ sed ppter proportionē similem: sic videlicet et ibi accipiendū est solum incontinentiā et continentiam esse illā que est circa eadem circa que temperantia et intemperantia. de ira vero per similitudinem dicimus. **I**taq; cum dicimus incontinentem: adiungimus ire: ac etiā luci et honoris **Cap. V.**

Coniam vero aliqua sunt natura efficiuntur voluptatem et horum alia simpliciter/ alia scdm genera et animalium et hominū/ alia vero non sunt sed partim ppter morbos partim ppter mores sūt partim ppter flagitiosas naturas. **C**irca istoz singula siles cernuntur habitus. loquor autē de immanibus. seu de muliere quā ferunt pregnantium viscera rescindere/ puerosq; comedere. vel quod dicit de quibusdā effraētis genitib⁹ circa pontum: alios crudis delectari/ alios humanis carnibus/ alios tradere natos adinuicē vt in cōuiuuiis comedantur/ vel quod de **P**halaris dicit. hi nāq; sunt immanes: alij ppter morbos et insaniam/ vt ille qui matrē immolauit/ comedatq; et qui cōserui epar. hi ex morbo vel cōsuetudine: veluti pilozum euulsiones et vnguium eius. ac ppter ea carbonū et terre et insulph coltus masculozū: nam alij natura/ alij vero ex consuetudine accidunt vt a pueritia cōsuetis. quibus igitur natura causa est: eos nemo diceret incontinentes vt etiā nec mulieres qd non venerem agant sed patiuntur eodēmodo et qui insane se habent. ppter cōsuetudinem. habere igitur quodlibet horum: extra terminos est vicij. quæadmodum et immanitas habentem vero continere se vel in continere non est simplicis incontinentie: sed eius que est per similitudinem: vt et is qui circa irā/ eodēmodo se habet: incontinentens non est dicens. **C** Similis enim super excessiua prauitas et amentia et timiditas/ et intemperantia/ et crudelitas: aut immanitas est/ aut morbi. nam qui talis nature existit vt cūcta peritimescat etiam si forte peritēpue rit timidus est timore quodam immani. quoddāo muscipulā timebat ppter morbū. et demeritium qui natura sine ratione sunt et solum sensu uiuentes: immanes sunt. vt quodam longē barbaræ nationes. alij ppter morbos veluti mētē capti et insani ex morbo. sed fieri potest

vt quis interdum aliqua istorum habeat solum/ at non superetur. veluti si phalaris concupiscat puerum comedere ac se abstineat/ vel aduersus irrationale cōtus libidinē. fieri et potest vt iron habeat solum: verū etiā superetur. vt igitur prauitas alia simpliciter dicitur/ alia scdm ad ditionem veluti immanis aut insana. sic et incontinentia est alia immanis/ alia insana. simpliciter autē illa solum que est scdm humanā incontinentiā. esse igitur incontinentiā et continentiam circa illa solum que est temperantia et intemperantia: et qd circa alia est alia species incontinentie: dicta per similitudinem et non simpliciter: manifestum est. **Cap. VI.**

Quæ sit minus turpis intemperantia ire qd intemperantia libidinis ostendemus. videtur ira quidem aliquo rationis audire/ obaudire tamen: quæadmodū ministri qui veloces sunt prius qd tonitruo eis dicitur audiant: excurrunt ac postea in agendo errant. **E**t quæadmodū canes anteq; cōsiderent an amicus sit si modo streperit latrant. sic ira ppter calorem et velocitatis nature audiens quidē: sed non preceptum exaudiens properat ad vltionem. ratio enī seu phantasia iniuriā seu cōtumeliā ostendit. ira vero tanq; ratione cōcludens qd huic tali repugnandū sit: statim insurgit. **E**t libido (si solum dixerit cogitatio vel sensus voluptatis effecti) pperat ad fruitionem. quōdōz em ira quidem sequit rationem quodāmodo: libido vero non: turpior igit. nam ire incontinentens a ratione quodāmodo vincitur ille a concupiscentia et non a ratione. **P**reterea naturalibus desiderijs magis est venia si sequat. **I**tem et talibus concupiscentijs quot oibus cōmunes sunt: et in quatuor cōdes. at ira et indignitatis naturalis quiddā est qd libidines que excessiue sunt et non necessarie. verū qui se excusabat qd patrem verberasset: nā et ipse inquit/ patrē verberauit suū/ et ille rursus suum/ et qui puerū ostendens inquit: et hic cū vir erit: me. nam id nobis gentile est. et qui traheretur a filio siltere precepit ante ianuā/ nam et patrē suum eo vsq; a se tractum fuisse. **P**reterea magis iniusti sunt qui occulte insidiantur. **I**racundus vero non insidiant neq; ira sed palam est. libido vero contra vt de venere aiunt dolosam **L**ypzigena et balthēu lozi. **E**t **I**liomerus: fraus que abstulit mētē quibus multū sapienti: qd si iniustus: et turpior: incontinentia hec qd illa que est circa iram: et simpliciter incontinentia et viciū quodāmodo. **A**dhuc nemo luxuriat dolens/ sed qui per iram facit dolens facit: qui vero luxuriat: cum voluptate. **S**icut illa quibus magis irasci iustum est/ magis iniusta sunt: et incontinentia que ppter libidinem sit. non enī est in ira iniuria. qd igitur turpior est incontinentia/ circa libidinem qd circa iram/ et qd est incontinentia et continentia circa concupiscentias et voluptates corporis patet.

Circa vero ipsarū differentie sunt omittēde. nam vt ab initio diximus alie humane sunt ac naturales et genere et magnitudine/ alie immanes instar bestiarū/ alie ex morbo et orbitantibus. **C**irca primas solum intemperantia est ac temperantia. atq; deo bestias tēperatas neq; intemperatas dicimus nisi per similitudinem et si quo omnino aliud ab alio differt genus animalū et synonymia et in comedendo omnia. non enim habet electionē neq; rationis discursum. sed discesserit a natura seu insani homines. **E**st enī immanitas minus malum qd viciū sed terribilius. non enim corruptū est id quod optimū vt in homine sed ppter misum/ et non habet. **Q**uare perinde est ac si quis in animatū comparat cum animato vt rum peius: minus improba enim semp prauitas est non habentis principij/ mens vero principij est. perinde est igitur vt cōparare iniusticiā ad hominē iniustum. est enī vt vtiq; peius. milles enī plura mala faceret malus homo qd bestia mala. **Cap. VII.**

Iracunditas autē et dolores qui ex tactu gustuq; pueniunt cupiditatesq; et fugas in quibus temperantiam et intemperantiam versari determinauimus est ita se habere vt lupere/ ab us que plerq; superant/ est etiā superare illa a quibus plerq; superatur. **E**t horū circa voluptates quidem alter incontinentens alter continens dicitur: circa dolores vero hic mollis hic cōstans. **I**nter hos aut plurimozū sunt habitus essi declinat ad deteriores **C** Sed quo voluptati alie sint necessarie alie non necessarie/ et vsq; ad aliquo: excessus vero non neq; defectus: similiter se habet circa voluptates et dolores. qui enī excessus voluptatis persequit aut per excessum/ aut per electionē et ppter ipsas et non propter aliud et inde proueniens: intemperans est. necesse est enī hunc non esse talem: vt peniteat. itaq; insanabilis est. alius in defectu huic opponitur: mediis vero est temperans. **C** Similiter qui fugit dolores

corporis nō quia superetur: sed per electionē. sed eorum qui nō eligūt quidam ducūtur propter voluptatem: quidam ppter doloris fugam qui ex cupiditate. puenit. quōb̄tem dixerunt inter se. omnes enī dicerent esse deteriozem: si nō concupiscens aut per iram faciat aliquid turpe: q̄ si concupiscens vehementer: et si nō per iram percussit: q̄ si iratus. Nā quid hie ageret si etiā in perturbatione cōstitutus: quocirca intemperās peior est q̄ incōtinens. Supradictorū ergo altera mollitiei species est: altera intemperans. **Q**pponitur aut incōtinenti quidē continens: molli vero cōstans. nam cōstantia in resistendo est: cōtinencia vero in superando. Est aut aliud resistere q̄ superare: quēadmodum nō vincī q̄ vincere. **Q**uo circa potior cōtinencia est q̄ cōstantia. **Q**ui autem deficit in iis aduersus que pleriq̄ resistunt et valent: hic mollis et delicatus est. nā delicie mollicies quedā sunt. qui trahit togam ne laborem subeat tollendi. et imitans egrotantē nō putat se miserum esse cum sit miser si nullis. Eodem modo se habet circa continenciam et incōtinenciam. **N**on enī si quis vehementibus excessibus voluptatibus aut doloribus superat: mirandum est sed vena danda est. si contra nitens ceu Theodecti Philoctetes a serpente percussus: vel carcini in labele Lycyon. et ceu ii qui risum tenere conati: accumulatum emittunt: vt accidit Xenophanto. Sed si quis his quibus pleriq̄ resistere valent succumbit non propter naturam generis vel ppter morbum: ceu scitharū regibus mollicies inest. ppter genus qd̄ tanq̄ effeminatum a virilitate secessit. **I**oculos quoq̄ intemperatus esse videt. est aut mollis. nā iocus relaxatio est. liquidē cessatio excedentiū in ea iocus est. **I**ncōtinencie hoc quidem temeritas: hoc aut infirmitas est. nam alij quidem cōsultantes nō persistunt in iis que statuerant. ppter animi perturbationē. Alij ob id ipm̄: quia nō cōsultant trahuntur a perturbatione: quidā vero ceu pectinillati nō titillantur: sic presentientes et prouidentes ac leplos: rationemq̄ exatantes nō vincunt ab affectu: neq̄ si voluptariū sit neq̄ si molestum. **A**bacine vero acuti et melancholici ob temeritatē incōtinenter agunt. Illi quidem enī. ppter velocitatem: hi vero ppter vehementiā nō expectant rationem. ex eo quia phantasia sequaces sunt

st autem intemperans (vt dictum est) qualem postea nō pe-

nitat. nam in electione persistit. incōtinentē vero omnē penitet. quapropter non (vt dubitauimus) ita se habet: sed hic quidem sanabilis est: ille aut insanabilis. **A**ssimulatur autem vicium hydropis et p̄si: incōtinencia vero epilepticis. illa enī cōtinua: hec nō cōtinua improbitas est. et omnino aliud genus est incōtinencie q̄ vicij. nam vicium quidē later: incōtinencia vero nō later. **S**ed horum ipozum meliores sunt quia a ratione abstinent: q̄ qui rationē habent quidē: sed in illa nō pmanēt. a minore enī p̄urbatione superat et nō incōsulte vt alij. Similis est enim incōtinens iis qui facile inebriantur et a modico vino ac pauciore q̄ pleriq̄. **Q**igitur incōtinencia nō est vicium: patet: sed aliquatenus fortasse. nam hec quidem abiq̄ electione est: illud vero cum electione. **I**n rebus tamen similia sunt ceu Demodoci illud in Abilefios dictū. Abilefij quidē insipientes nō sunt: faciūt tamē quia insipientes. et incōtinentes iniusti nō sunt: iniuriantur tamē. **C**um vero hic quidē talis sit vt nō persuasus sequatur: corporis voluptates excedētes p̄ter rationē rectam: hic autē persuasus quoniam talis vt ip̄as persequatur: ille quidē facile remouebitur: hic aut nō. nam virtus principium cōseruat: vicij corrumpit. in rebus aut agendis principij est cuius gratia: vt in mathematicis suppositōes. neq̄ illic igit ratio eodocina est principioz neq̄ hic sed virtus: aut ex cōsuetudine: aut ex natura recte sentire faciens circa principij. **T**emperās igitur quidem talis est: intemperās vero huic cōtrarius. est vero quispiam qui propter animi perturbationē discedit a recta ratione: quē vt nō faciat scōm rectā rationē perturbatione vincit: sed esse talem vt ei persuadcat persequi impudenter oportere huiusmodi voluptates: nō peruenit. hic est enī incōtinens melior quidem q̄ intemperās: nec penitus malus. seruat enī principij quod optimū est. alius vero huic cōtrarius cōstans nec discedēs. ppter p̄urbationē. patet igitur ex hoc q̄ hic studiosus habitus est: ille aut prauus.

Lap. VIII.

Trum ergo continens est qui in qualicūq̄ ratione et qualicūq̄ electione persistit vel qui in recta / et incōtinens qui in qualicūq̄ electione et in qualicūq̄ ratione nō permanet vel in falsa ratione et electione nō recta vt prius quicūq̄: vel

per accidens qualicūq̄: scōm se aut ipsum vera ratione et recta electione hic persistit: ille nō persistit. si enī quis hoc. ppter hoc expetit: sequit: per seipm̄ hoc sequit et expetit. per accidens vero prius. simpliciter aut dicimus q̄ per seipm̄. itaq̄ est in qualicūq̄ sententia hic quidem permanet: ille dimouetur. sed simpliciter in vera. **S**unt aut quidā qui persistunt in sententia: sunt vero quos vocant dure cruciatis homines vt quibus difficulter suaderi aut persuaderi quicūq̄ potest: hi aliq̄ simile habent cōtinenti. ceu poigus liberali et timoribus fortis sunt et alia multa huiusmodi. cōtinens enī. ppter libidinem et cupiditatē nō mutat sententiam. cum in aliis quidē si accidant facilis sit: ac persuaderi sibi patiatur. hic aut nō a ratione: cum cupiditatē assumat: et ducant cōplures a voluptatib⁹. sunt aut ii dure cruciatis qui sui capitis iunt: et qui indocti et agrestes. illi qui sunt sui capitis ppter voluptatē et dolorē. nā gaudent cum perueniūt nec e sententia dimouentur: et dolent si eoz sententia irriteretur instar publicozū decretorum. quare magis hi quidē incōtinenti similes sunt q̄ continenti. **S**ed iunt quidā qui in sententia nō persistunt: nō tamen ppter incōtinenciam. vt Theopolemus ille apud Sophocle q̄q̄ ppter voluptatem nō persistebat at honesta. nam vera loqui pulchrum illi videbatur: ab Uluxe vero persuasus fuerat mētri. nō enim omni qui ppter voluptatem aliquo facit: intemperās est aut prauus: aut incōtinens: sed qui ppter turpem voluptatem. **C**umq̄ sit aliquis huiusmodi ut minus q̄ oportet voluptatibus corporis gaudeat: nec in ratione persistat: huius et incōtinentis mediū est cōtinens. nam incōtinens nō persistit in ratione. ppter aliq̄ plus: hic aut. ppter aliq̄ minus: cōtinens vero persistit nec ob aliterum discedit. **H**ecelle est aut si quidē cōtinencia est studiosa: vtrosq̄ cōtrarios habitus esse prauos: quemadmodū apparet. verum quia alter in paucis et raro cōspicitur: videtur incōtinencie solū cōtinencia esse cōtraria quēadmodū intemperatē temperatā. **C**um vero multa dicantur per similitudinē: et cōtinencia temperati per similitudinē cōsecuta est. nam cōtinens est talis ut nichil p̄ter rationē agat ob corporeas voluptates: et tēperatus. sed hic quidem habens: hic aut nō habens prauas voluptates. **H**ic quidē talis ut nō delectetur p̄ter rationē: hic aut talis ut delectetur quidē sed non ducatur. similes etiā sunt incōtinens et intemperās: vtrosq̄ enim corporis voluptates sequuntur. sed alter putans oportere: alter vero nō putans

Lap. X.

Ec fieri potest ut vnus et idem simul sit prudens et incōtinens: nam simul prudens et studiosum esse ostensum est. **P**reterea nō quia sciat solū: sed quia actiuus sit: prudentem esse. sed incōtinens nō est actiuus. enimvero astutū nichil vetat incōtinentē esse. **E**x quo fit ut nōnūq̄ prudētes quidā incōtinentes esse videantur. quomā astutia (vt superius libris diximus) ratione quidē p̄p̄inqua est prudētie: sed differt ab ea scōm electionem. neq̄ potior ut scies ac p̄spiciens: sed ut dormiens: ac vinolentus et volens quidē. nam quodāmodo sciens et quod facit et cuius gratia. **A**balus aut nō: nam electio quidē bona est. itaq̄ scemmalus et nō iniustus: nō enī iniudior. nam ipozum hic quidem nō persistit in us que cōsultando statuerat: hic aut melancholicus omnino nō cōsultat. **C**ideturq̄ incōtinens iulius ciuitatis que oia oportune decernat ac leges habeat bonas: sed illis nō vtatur. ut Anaxanorides obiecit iniquens. ciuitas volebat cui nulla legum cura est. malus aut ciuitatis que legib⁹ vñ sed malis. **E**st aut incōtinencia et cōtinencia circa id quod excedit multitudinis habitū: hic enim magis persistit. ille aut minus q̄ pleriq̄ valeat. **S**anabilior est incōtinencia illa qua melancholici incōtinenter agunt: q̄ illorū qui p̄stant quidē: sed nō permanēt. et qui cōsuetudine incōtinētes sunt q̄ qui natura. facillius enī est cōsuetudinē q̄ naturā mutare. nam ob idipm̄ cōsuetudinē mutare difficile est: q̄ nature assimilata ut Lucrus inquit. **A**io inueteratū vñm pmanere amice: atq̄ eū tandem hominibus naturam esse. quid igitur. cōtinencia sit: et quid incōtinencia et cōstantia et mollities: et quēadmodum hi habitus ad inuicem se habent dictum est.

Lap. XI

E voluptate aut et dolore eius est videre: qui circa diuitem philosophat. hic enim faber atq̄ magister est: eius finis ad quē p̄spicientes: vñ quodq̄ vel bonū vt malum simpliciter dicimus. insup necessariū est de illis videre: nam virtutē mozaem et vicium circa dolores et voluptates posuimus. et felicitatē omnes fere aiunt cum voluptate esse:

itaque beatū nominauerūt a gaudento. **Quibus** dā ergo videtur nulla quidē voluptas esse bonum nec per seipam nec per accidēs: nō enim idē esse bonū quod voluptas, aliū quodā videtur quidē: sed plurimē esse prauē. est et horum tertium. est omnes sunt bonū: tamē non recipi ut voluptas sit summū bonū. **Quomodo** quidē nō sit bonum: quia oīs voluptas effectio est in naturā sensibilibus, nulla vero effectio cognata est finibus: seu nulla edificatio eoi bus. **Preterea** temperās fugit voluptates: et prudens vacuitatē dolois sequitur: nō autē voluptates. **Preterea** voluptates impediūt prudentiā: et q̄to maiores sūt tanto magis: quod in veneris patet. nemo enī dum in illis est: mente p̄cipere quicq̄ potest. **Insuper** voluptatis nulla est ars. omne autē bonū: artis est opus. **Preterea** pueri et bestie sequuntur voluptates. q̄ vero nō omnes sunt studiosi: quia sunt turpes quodā et infames: et quia detrimenta afferunt: morbos enī nō nulle ip̄arum gignūt. q̄ autē nō sit summū bonū voluptas: quia non finis est sed effectio: hec sunt ferē que dicuntur.

Lap. XII.

Quod autē nō contingit. p̄pter hoc nō esse bonū neq̄ optimū ex his patet. primum igitur cum bonū dupliciter dicatur aliud simpliciter: aliud alicui: et nature: habitus cōsequitur: quare et motus et effectiōes sequūt. **Et** que prauē vidēt q̄dā simpliciter prauē: alicui autē nō. sed expetendē sunt huic. quodā vero nec huic quidem sed quādoq̄ paruum tempus: sed nō expetendē. aliq̄ue autē voluptates ne sunt quidem sed vidēt: quēcūq̄ cum dolore: et medicāne gratiā: seu egrotantiū voluptates. **Preterea** cum boni hoc quidē sit actus: hoc autē habitus: scdm accidēs que cōstituit in naturalem habitū voluptaria sūt. est autē actus in cōcupiscētis nature et habitus subdolis. q̄q̄ enī sine dolore et cōcupiscētia sunt voluptates: veluti que in cōtemplando sunt nullo defectu naturā v̄gētē. signū huius est q̄ nō est dē rebus delectatur natura dum repletur: et dum in statu est. **Sed** dum in statu est simpliciter iucundis: at dum repletur enī aduersis. nam et acris et amaris gaudēt: quozum nichil neq̄ natura neq̄ simpliciter iucundum est. itaq̄ neq̄ voluptates. vt enī iucūda adinuicē cōstituta sunt: sic enī voluptates que ab illis pueniunt. **Preterea** nō est necesse aliud quiddā melius esse q̄ voluptas ut quiddā autem finem q̄ effectiōnē. nō enim effectiōnes sunt neq̄ cum effectiōne omnes: sed operationes et finis: nec illis que sūt conueniunt: sed illis que vtuntur. neq̄ finis omnī aliud quiddā: sed eozū que ducunt imperfectionē nature. quāp̄pter nō recte dicitur sensibile effectiōnē esse voluptatē: sed magis dicendum est operationē habitus scdm naturā: et pro sensibili sine impedimento. videtur autē effectiō quēdam esse: q̄ principaliter bonum: quia operationē effectiōnē esse existimant: est autē aliud. **Et** sic autē prauas voluptates ex eo quia morbos gignunt voluptaria quodā: idem et quia salubria quodā praua ad lucrum. hec igit̄ vtrāq̄ praua. sed nō praua scdm hoc. nam et cōtemplatio interdum obest ad sanitatem. **Impeidit** vero neq̄ prudentiā neq̄ habitū vllum voluptas ab vtrāq̄ pueniens sed aliene: nam voluptates que in cōtemplatione et disciplina: magis faciunt cōtemplari atq̄ addiscere. **Quā** autē nō sit opus voluptas alicuius artis rationabiliter cōtingit: neq̄ enī alterius operationis cuius q̄ est ars sed potētē. licet v̄nquēta ria ars et coquinaria voluptatis esse videatur. fugere autē temperatū voluptates: et sequi prudentem vacuitatē dolois: ac pueros et bestias sequi: eodē modo omnia soluitur. cum enim dictum sit quomodo bone simpli: et quomodo nō bone: omnes voluptates tales et pueri et bestie sequuntur. et harum vacuitatē dolois prudens: que cum cōcupiscētia sūt et dolore: et que sunt corporis. tales enī sunt he. **Et** enī harum excessus: scdm quas intemperās intemperatus. itaq̄ temperans fugit has: nā sunt et temperatūs alique voluptates. **Lap. XIII.**

Qui malum esse doloze ac fugiendū confessum est. hunc quidē enī simpliciter malum: hunc vero qua impedimentū affert. fugiendū autē contra. qua enī fugiendū est quid et malum: est bonū. nam solutio illa **Isusippi** nō conuenit ut maius minor et equali cōtrarium. nō enī diceret idem quod malū quiddā: esse voluptatē. **Nichil** vero prohibet voluptatē quōdam esse optimā: q̄uis sunt aliq̄ue prauē: ut est sciētia aliqua quibusdā prauis existentiis. **Solan** vero et necessariū est. si quidē cuiuslibet habitus operationes sunt nō impedit: siue omnī operatio est felicitas siue alicuius eozū. si sit non impedita: esse summe eligendā. id est autem voluptas. itaq̄ esset vtrāq̄ voluptas omnī optimū: licet prauē

sint multe voluptates si contingat simpliciter. ac p̄pterea omnes beatam vitam putant esse iucundam. et implicat voluptatē felicitati rationabiliter. nulla enī operatio si impediā perfecta est. felicitas autē est perfectior. quāp̄pter indiget felix bonis corporis et externis atq̄ fortune ut nō impediatur. qui autē in rota et calamitatibus magnis constitutum dicunt esse beatum si bonus sit: vel volentes vel inuiti nichil dicunt. quia vero fortuna indiget: videtur quibusdā idem esse prosperitas et felicitas. quod non est. nam et hec excedens impeditur affert. et forsā non amplius prosperitas nominanda est: nam eius terminus est ad felicitatem. q̄ autem et homines et bestie voluptatem sequuntur: id signum est voluptatē esse optimū. fama vero nō omnino vana est quā populi multi decantāt. sed cum nō idem neq̄ natura neq̄ habitus optimus neq̄ sit neq̄ appareat: neq̄ etiam voluptatem eandē omnes sequuntur. tamen sequūtur omnes voluptates: forte autem et p̄sequūtur: non quam putant nec quam dicerent: sed eandē. cuncta enim habent aliquid diuinū natura. sed acceperunt nominis hereditatem corpore voluptates p̄pter frequentā vsus: et quia omnibus communes sunt. cum igitur sole cognoscantur iste: et solas esse putant. **Patet** autem q̄ nisi voluptas bonū sit operatio: beata vita iucūda nō erit. nā cuius gratiā opus esset illius: siquidē nō bonū. sed et cū molestia agi vita potest. neq̄ malū enī neq̄ bonū dolo: siquidē nec voluptas. **Itaq̄** cur fugeret: neq̄ sane dulcior vita studiosi: nisi eius operationes. **Lap. XIII.**

Et voluptatibus autem corporis considerandum est dicentibus q̄ quodam voluptates vehementer amplectendē sunt. ut puta ille que sunt honeste: sed non corpore: et circa quas intemperans. cur igitur dolores his contrarij sunt mali. nam malo bonum contrarium est. **Et** elita bone que sunt necessarie: quia et non malum est bonum. vel vsq̄ ad aliquid bone. habituum enim et motuum quozūcumq̄ non est melioris excessus: neq̄ voluptatis. quozūcumq̄ autem est: et voluptatis est. sed corporalium bonozum quodammodo et malus est qui sequitur excessum sed nō voluptates necessarias. cuncta enim quodammodo gaudent epulis: et vino: et venereis: sed non ut debent. **Contra** in dolore. non enim excessum fugit: sed omnino. nō enim est excessus contrarius dolor: sed persequēt excessū. **Quoniam** vero nō solum verum dicere oportet: sed etiam causam falsi. nam id ad fidē faciendam pertinet. nam quādo ratio conspiciatur. p̄pter quam videbatur verū quod non est verum: facit ut vero magis credatur. itaq̄ dicendum est quare videtur corporis voluptates magis expetere. **Primum** ergo quia doloze pellunt. et per excessum dolois quasi medicinā quam voluptatē excessiuam sequūtur: ac penitus corporealem. vehementes autē sunt medicinā: quāp̄pter eas sequūtur quā aduersari videntur. nec studiosum videtur quod voluptas p̄pter hec duo ut dictum est: quoniam quidem alie prauē nature sunt actus: aut ex genitura quemadmodū bestiarū: aut ex cōsuetudine ut prauozū hominū. alie medele quia indigētis: et habere melius q̄ sit. **Alie** accidunt eis que periclitantur: per accidēs igit̄ studiose. sequitur enī illas quia magnā vim habēt quādo. p̄pter alias letari nō possunt. itaq̄ sibi ipsi fames aliquas machinātur. quādo igit̄ sine nocumēto: irrepētibilibiter. quādo autē cū nocumēto: prauē. nō enī habēt alias quib⁹ gaudeāt. neutriū dō multis dolozōs est p̄pter naturā. semp enī laborat aīal ut naturales testantur sermones: et videre: et audire dolozōs cōdicantur. sed cōsueti sum⁹ ut autē. similiter autē in iuuētā quidē. p̄pter incrementū cui vniolenti dōponuntur. et iucunda res est iuuenta. melancolicū dō natura semp egent medicina. nam corpus quidē ab dōditure: et in hoc est cōtinue. p̄pter cōplexionē: ac semp invehemēt appetitū cōstituit. pellit autē voluptas doloze et que cōtraria est et que cōtingens: modo sit yebemēs. et ob hoc intemperati: et mali sunt. **Quæ** vero sine doloze sunt: nō habēt excessū. sunt autē de et his que natura iucūda sunt: et nō per accidēs. dico autē per accidēs illa que medent. quia enī cōtingit mederi patiente sano agente aliquid: ob hoc iucundū esse videt. natura autē iucūda que faciunt operationem talis nature. **Nullum** autē iucundum semper idem est: quia nō simplex est natura nostra: sed inest quid aliud secundū q̄ corruptiua. itaq̄ si quid aliud agat hoc alteri nature aduersatur. cum vero equat neq̄ molestū videt esse id quod sit: neq̄ iucundum. nam si alicuius natura simplex sit semper idem actus iucundissimus erit. quōbōt deus semp vna atq̄ simplici gaudet voluptate. nō enī motus dumtaxat est operatio: sed et imobilitatis: et v

cūq; alia in vera amicitia requirunt. at in aliis nichil vctat talia fieri. nam cum hoies etiam illos vocēt amicos: qui ppter vtilitatē quēadmodū ciuitates (vident enim ciuitates societas instituerē vtilitatis gratia) et qui ppter voluptatē se mutuo diligūt quēadmodū pueri: oportet fortasse et nos huiusmodi hoies vocare amicos. ¶ Species igit amicitie plures sunt. sed prima atq; precipua est bonoz viroz qua sunt boni relique vero per similitudinem. qua enim bonū aliquod aut simile: ea amici. nam quod voluptatē efficit id est bonū quoddā iis qui voluptatē amāt. nō autē multū coniungūt hec: nec sūt iudē amici. ppter vtilitatē ac voluptatē. nō enim multū cōbinant ea que sunt scōm accidens. in has species amicitia diuisa inter malos erit. ppter voluptatē vel ppter cōmoditatē in hoc similes existentes / inter bonos autē. ppter seipos: nam qua sunt boni. et boni quidē amici simpliciter / mali vero scōm accidens et per similitudinē.

Cap. V

¶ Autē in virtutibus alij scōm habitum / alij scōm actum boni dicunt / sic et in amicitia alij in vsu cōmuni delectant et beneficia conferūt / alij dormiētēs / et locis diuisi cū nō agunt quidē: sed se habent ut amice agere. loca enim nō dissoluūt amicitia simpliciter: sed actionē. q; si diurno: sit absentia: obliuionē amicitie inducere videtur. vnde id natum est dictum. multas amicitias silentiū dirimit. ¶ Non vidēt autem neq; senes: neq; difficiles: et querulū ad amicitia apti: quoniam parum in illis est voluptatis. nemo autē potest illius familiaritate vti: qui molestiam afferat. neq; illius qui nō sit iucundus. maxime autē videtur natura molestia fugere: et id alsicere quod efficit voluptatē. ¶ Qui autē se mutuo recipiūt: nec tamen simul viuunt: hi beniuolis magis similes sunt q; amici. nichil enim tam est amicorū q; simul viuere. nam vtilitatem quidem egeni expetit. at simul viuere etiam beati. his enim minime conuenit solis viuere. conuersari autē simul nō est: nisi sint iucundi et tales qui eisdem rebus delectent: quod sodalitia habere videtur. ¶ Maxime quidem est amicitia bonorum virozum ut iam sepius dictum est. videtur autē amabile et expectibile simpliciter bonum et iucundum. cuiq; autē: quod sibi est tale. bonus autē bono propter hec vtraq; similis est. ¶ Amatio quidē affectus: amicitia vero habitus. nam amatio non minus ad res inanimatas est: in amore vero respondet cum electione. electio autem ab habitu est. et bona volunt his quos amant illoz gratia. nō secundū affectum: sed secundū habitum. et amantes amicum: id amant quod sibi est bonum. nam si bonus est amicus: bonum est qua est amicus. vterq; igitur amat sibi bonū: et par reuertit voluptati et iucunditati. videtur enim equalitas amicitia. maxime vero illi que est bonoz hec existit.

Cap. VI

¶ Difficilibus autem et senibus tanto minus fit amicitia: q;to difficiliores sunt et minus vsu ceteroz gaudent: hec enim maxime videtur amicitiam continere et facere. quapropter iuuenes quidem cito amicitias contrahunt: at non senes. non enim sūt amici iis quibus nō delectant: similiter nec ii qui sunt difficiles / sed tales beniuoli quidem sunt inter se. nam appetunt cōmoditates: et prompti sunt ad vtilitatem / amici vero nō multum sunt: quia nō familiaritate neq; mutua conuersatione gaudent: quod maxime videtur amicitiam facere. ¶ Pluribus vero esse amicum secundū perfectam amicitia nō datur: quēadmodum nec amare plures. et simul excessus quidem videtur / hoc autem ad vnum fit. multos vero vni vehemētē placere nō facile est: forte etiam nec bonum esse. videtur et experimento accipere et cōsuetudine fieri: quod summe difficile est. ¶ Propter vtilitatem vero et voluptatē multis placere quis potest. multi enī tales et breuius obsequiū tps. ¶ Clroz vero magis vidēt amicitia que puenit ex voluptate: quādo eadē ambobus sūt q; talz modo delectent atq; eisdē rebus. quales sūt iuuenū amicitie. Adagis enī his ingenuitas est. que vero ppter vtilitatē: negotiatoroz. Beati vō nō indiget vtilitate: sed iucunditate. Tolūt enī habere aliquos quoz vsu delectet / molestia vō paruo sustinet tpe. cōtinuo autē nemo ne bonū qdē toleraret: si sibi molestū esset. itaq; amicos querūt iucidos. oportet autē et bonos huiusmodi esse etiā ipsos. nā sic illis assunt cūcta que ad esse debēt amici. ¶ Sed in dignitate sicuti hoies: bifaria vidēt amicitias vni. quidā enī illis viles sunt: quidā vō iucidi. vtriq; vero ut idē sint: praro coniungit. nam neq; iucundos per virtutē querūt nec viles ad honestatē: sed iucidos quidē ad voluptatē expetit / auitos vō ad negocia explicāda. hec autē raro sūt

in eodem. nam simul iucundum et vtilem diximus esse studiosum. sed superexcellenti non fit talis amicus: nisi virtute superemineat: aliter vero non ad equat proportionem is qui inferior est: nec frequenter conuenerunt tales existere. ¶ Sunt igitur he amicitie de quibus diximus in paritate. Eadem enī sunt ambobus: et inuicem volunt / vel alterum pro altero commutant / cū voluptatem pro vtilitate. q; vero minus sunt he amicitie et permanent dictum est prius. ¶ Vidēt autem propter similitudinem et dissimilitudinem eisdem esse: ac non esse amicitie. nam per similitudinē eius videtur amicitie que est scōm virtutem: nam ea qui dem voluptatem cōtinet: ista vero vtilitatem. hec autē existunt et illi. verum stabilitate et securitate q; de cito intereunt: aliisq; permultis differunt non videtur amicitie. ppter illius dissimilitudinē.

Cap. VII.

¶ Et alia species amicitie scōm maioritatem velut patri ad filium / et seniori ad iuniorē: viroz ad virozem / et gubernatori omni ad cum qui gubernatur. sed differunt he inter se. nam neq; eadem est patri ad filium et filio ad patrē: neq; viro ad virozem et viroz ad virum. Alia enim cuiq; istorū virtus et opus: alia etiam ppter que amant. alie ergo dilectiones et amicitie. Eadem igitur nō sunt vtriq; ab altero: nec certe querit. ¶ Sed quo tiens filij parētibus illa tribuunt que oportet et parētēs filiis: firma et equalis est amicitia. ¶ Cor respondēt vō in omnib; que scōm maioritatem sunt amicitie: dilectionē esse oportet. veluti meliorē magis diligere q; diligere: et vtiliorem et aliozū quēq; similiter. quādo enī scōm dignitatem diligitur: tunc fit quodāmodo equalitas: qd poro amicitie videtur esse. ¶ Non similiter equalis in amicitia et in iusticia se habere videtur. nam in iustis quidem primū est illud equalis quod est dignitate: scōm vero illud quod est quantitate. in amicitia vero id quod est quantitate: primo est loco / quod vero dignitate scōm. patet autē: si plurima distantia fiat virtutis: aut vicij / aut diuitiarum aut alterius rei. non enim amplius sunt amici nec dignum id putant. manifestissimū est in diis id: quoniam hi plurimum omnibus bonis excellunt. patet etiam in regibus: nō enim illos dignatur amicitia qui valde sunt humiliores. neq; optimus et sapientissimus eos qui nullius sunt precij. ¶ In his ergo nullus prectus est terminus: quousq; amici. Adulteris enim ablatis adhuc manet amicitia. q; si magnus sit excessus cū deozū: ad homines: nō amplius permanet. ¶ Unde dubitatur an interdum non optanda sint amicis maxima bona: puta vtriq; fiant quoniam non amplius essent amici. neq; simpliciter bona: nam amici quidē bona. q; si recte dicitur est amicum amico bona cupere illius gratia: manere oportet qualiscunq; is est. vt homini ergo maxima bona optabit: sed forte non omnia nam sibi ipsi quisq; maxima bona cupit.

Cap. VIII.

¶ Videtur pleriq; per ambitionē amari magis velle q; amare. et quo fit ut multi adulatoroz amant. inferior enim amicus est adulator: vel fingit quidem tale quiddam et magis amare q; amari. Amari vero proxime videtur accedere ad honorationem. quod sane pleriq; appetunt. ¶ Nec honorem per se expetere videtur sed per accidēs. gaudent enim multi cum ab iis qui in potestatibus cōstituti sunt honorantur: spe ducti q; putant si quid opus sit ab illis impetraturos. ut igitur signo bone affectionis: gaudent honore. qui vero a bonis viris et scientibus appetunt honorari: opinionem sui confirmare desiderant. gaudent igitur q; boni sint credentes loquentium iudicio / amari autē per seipos gaudent. quapropter videretur vtriq; potius esse q; honorari: et amicitia per seipsam esse expectanda. ¶ Videtur autem magis in exhibendo amorem q; in recipiendo consistere. signum huius est q; matres amare gaudent. quodam enī filios deoerunt tollendos et amanti cientes: amari vero non querunt si vtraq; fieri nequeant: sed satis illis videtur si videant in prosperitate cōstitutos et amanti ipse. licet illi non valeant matri que oportet tribuere propter ignorantiam: cum vero amicitia magis in amādo consistat et amantes amicos laudemus: amicorū virtus videtur esse amare. ¶ Itaq; in quibus hoc ita fit ut debet hi firmi sunt amici: et horum amicitia est. per hunc modum in equalēs quoq; maxime erunt amici: nam equari possunt et equalitas ac similitudo amicitia. ¶ Et maxime quidem bonorum est similitudo. stabiles enī per seipos existēs inuicē manent. Et neq; indigent improboz: neq; talia ministrat: sed (vtrita loquar) etiā phibēt. nā bonozū est neq; ipos delinquere: neq; amicos permittere sibi

ministratos esse. **C** Alii vero firmitate non habent: neque enim submissis similes perseverant / et paruo tempore sunt amici / gaudetes mutua prauitate. **C** Sed qui sunt viles et iucundi / magis durat. Quoad enim afferat inuicem voluptates aut utilitates. **C** Et contrarius vero maxime videtur fieri ea amicitia que est propter utilitatem. ut pauper diuitum / et indoctus sapientium. cuius enim quisque indiget / id exoptat / alius pro alio offert. ad hanc quisque trahat amatozem et amatum / turpescit et pulchritudo. quapropter amatorum interdum ridiculi videtur / dignum putantes se amari: quemadmodum ipsi alios amant. nam similiter dignos fortasse exigendum est ita amari. quod si non sunt tales: ridiculum. forte vero neque appetit contrarius contrari per se: sed per accidens. desiderium autem medium est. hoc enim bonum: puta sicco non fieri molle / sed ad medium deuenire. similiter et calido et aliis. **H**ec igitur relinquamus quoniam alieniora sunt. **Cap. VIII**

Idetur enim (ut ab initio diximus) circa eadem et in eisdem esse amicitia et iustum. in omni enim societate videtur aliquid esse iustum et amicitia. Itaque et eos qui simul nauigant / et eos qui vna militat: amicos vocant. **E**odem modo in aliis societatibus quatenus communicat: eatenus est amicitia nam et iustum. et prouerbium amicorum comunita recte in comunionem enim amicitia est. **S**unt enim fratribus et sodalibus comunita omnia: ceteris vero diuisa: et aliis plura / aliis pauciora. nam et amicitiarum alie plus / alie minus. **D**ifferunt etiam iusta. non enim eadem parentibus ad filios / et fratribus ad fratres / neque sodalibus et ciuibus. eodem modo in aliis amicitis. **A**lia igitur sunt et iusta ad singulos istorum. **E**t augmentum suscipit ut magis ad amicos sunt. puta grauius est sodali pecuniam auferre quam ciui / et non ferre operam fratri quam extraneo: et pullare patrem quam quemuis alium. incrementum simul capere videntur amicitiaque et iustum: ut puta in eisdem existentia / et equaliter presentia. **O**mnes autem ciuitates partibus ciuilibus societatis similes esse videntur. congregiunt enim in aliqua comoditate: parantes aliquid eorum que ad vitam pertinent. **C**iuilibusque est societas comodi gratia iniri / durareque videtur. hoc enim et legumlatores coniectura sequuntur / et iustum esse aiunt quod communiter profit. **A**lie igitur societates particulare commodum appetunt: ut naute quidem nauigandi ad paruos diuitias aut aliquid tale. **A**bilis vero bellandi: aut pecunie: aut victorie: aut capiende vrbis cupido. eodem modo contribulles et populares. sunt et societates quedam que voluptatis gratia institute videntur: ut in iis qui **T**hyasontes et **E**raniste vocantur: et neque sacrificij et cenis causa fiunt. **O**mnes autem huiusmodi ciuili videtur subesse. non enim presentem utilitatem ciuilibus querit: sed ad totam vitam. et qui sacra faciunt et illorum causa cetus instituit: diis honorem tribuunt / et submissis requiem cum voluptate parant. vetusta enim sacra et cetus post fructuum perceptionem ordinata videntur / quasi primitiue quedam: plurimum enim per id tempus ocio indulgebant. omnes igitur societates: partes ciuilibus esse videntur. sequentur vero tales amicitie: societates huiusmodi. **Cap. X.**

Dministrandarum vero ciuitatum tres sunt species / totidem etiam excessus et quasi labes ipsarum. **S**unt autem he regnum / et optimorum potestas / tertiam a censu censuram appellari conuenit. quam plerique popularem vocant. harum omnium optima est regni / deterrima vero popularis. transgressio autem regni tyrannus est. **I**n vtraque enim vnus gubernat: sed plurimum inter se differunt. **T**yrannus enim primum querit commodum: rex vero eorum qui ab eo reguntur. non enim est rex nisi per se sufficiat / et cunctis bonis etc. ellat. at qui talis est: nullus indiget. non ergo hic queret utilitates proprias: sed eorum qui ab eo reguntur. qui vero non est talis: potius rerum vtriusque potius est quam rex. **T**yrannus vero huic contraria est. primum enim sequitur commodum: et in hoc quod deterrima sit patet. nam pessimum optimo contrarium est. **S**it autem transgressio ex regno in tyrannidem. est enim tyrannus prauitas regni. prauus autem rex: tyrannus efficitur. **E**x optimantibus autem ad paucorum potentiam fit transgressio gubernatorum prauitate: qui republicam propter dignitatem gubernant: et cuncta aut plurima bona ad se trahunt et magistratibus sepe eis de diuitiis comparandas plurimum intendentes. ex quo fit ut pauci dominentur / et mali pro bonis. **E**x his vero qui in censu habent ad multitudinem fit transgressio: sunt enim he finitime. nam et ceteri multitudinis eueolunt: et omnes in honore ceteris. **A**bdinime autem praua multitudinis gubernatio: qua parum admodum transgreditur gubernatio

ciuitatis speciem: mutantur igitur maxime per hunc modum respublice: nam sic paulatim ac facillime labuntur. **E**arum similitudines et quasi exempla in domibus quoque licet intueri. nam patri ad filium societas regni instar habet. patri enim cura est filiorum. hinc et **L**homercus **I**ouem patrem appellat: paternum enim imperium regnum esse vult: quamquam apud **H**erulos tyrannicum est: quoniam filiis perinde vtuntur ut seruis. tyrannica vero est dominatio ad seruos. agitur enim in illa domini utilitas. **H**ec ergo recta videtur / **H**erulica vero erronea. nam sunt diuersorum diuersa imperia. **C**eteri autem et vtriusque societas ei speciei similis est: qua optimates gubernant. pro dignitate enim vir presidet: et in iis que virum decet. que vero vtriusque congruunt: hec illi tribuit. quod si in omnibus rebus dominari velit vir: ad eam speciem transgreditur que est paucorum potentia. preter dignitatem enim sibi arrogat / et non quia melius est. interdum quoque vtriusque ipse presidet: quasi rerum potite. non igitur pervirtutem presentant / sed per diuitias et potentiam. quemadmodum cum pauci rempublicam obtinent. fratrum vero societas ei similis videtur / que est in censu postorum: pares enim sunt nisi quantum etatibus differunt. **I**taque si plurimum etatibus distent: non amplius fraterna videtur amicitia. multitudinis vero gubernatio maxime in his domibus conspicitur: que sunt sine odio. ibi namque omnes ex equo: et in quibus vbiq; ibecillis est princeps et vnicuique licentia. **Cap. XI**

In vnaquaque specie rerum publicarum amicitia videtur: in quantum et iustum / regum ad eos qui ab eo reguntur in maiori parte beneficij: prodest enim illis. siquidem bonus existens eam habet curam: ut qui ab eo reguntur quoptime habeant / ut patet: **S**to: ouium: ut **L**homercus pastorem populorum vocat **A**gamemnonem. **T**alis est pater: na. differt autem magnitudine beneficiorum / cum essendi causa per maxima videatur / nutriendique et erudiendi. et progenitoribus hec tribuuntur. natura enim imperium obtinet pater filiozum: et progenitores descendentiuz / et ex eorum qui in regno sunt. sunt autem in maiori parte amicitie iste: itaque honorantur genitores. **E**t iustum igitur in iis non illud idem: sed secundum dignitatem. nam sic et amicitia. **E**t viri ad vtriusque eadem amicitia: et in ea specie que est optimatum. nam secundum virtutem. et meliori plus boni et congruens singulis. sic autem et iustum. **E**t fratrum vero amicitia sodalitie similis videtur: pares enim et coetanei: tales vero affectibus et motibus similes sunt ut plurimum. similis est huic et illa que est secundum censum. pares enim ciues esse volunt: et inter se mites in parte vero domini nari et ex equo. sic igitur et amicitia. **I**n transgressionibus autem quemadmodum et iustum: sic et amicitia exigua est / ac minimum in ea que est deterrima. in tyrannide enim nichil est amicitie aut parum. in quibus enim nulla est societas imperanti et parenti: nec amicitia est. neque enim iustum / sed quale artificij ad organum / et anime ad corpus: et domino ad seruum. **I**uantur enim hec ab iis qui vtuntur. amicitia vero non est ad inanimata: neque iustum. sed neque ad equum vel bouem / neque ad seruum: qua seruus est. nichil enim commune est. nam seruus animatus est organum. **O**rganum vero inanimatum est seruus. qua igitur seruus: non est ad illum amicitia: sed qua homo. videtur enim esse quiddam iustum cuiusque homini ad omnem cum quo societas esse potest legis / pactionis: et amicitia: igitur in quantum homo. **H**erparum vero in tyrannide amicitie et iustum. **I**n optimantibus plurimum. multarum enim rerum societas est in iis qui pares sunt.

Cap. XII.

In societate igitur omnis amicitia est ut diximus. distinguet vtriusque aliquis consanguineus et sodalitia. ciuiles vero et contribules: et conautice: et huiusmodi sociabiles videntur magis. veluti enim per questionem quoad ea esse videtur. inter has que collocaet et hospitalita.

Consanguinea autem videtur varia: totaque a paterna pedere. parentes enim amant natos quasi sui quiddam existentes: nati vero parentes ut ab illis quiddam existentes. magis autem sciunt genitores que ex ipsis: quam genita que ab his. et magis coniungit id a quo illi que genitum est: quam id quod gignitur ei qui fecit. id enim quod et ipso: proximimum est ei a quo. ut dens / et crines: et quoduis ei quod continet. illorum vero nulli a quo vel minus. **A**d magnitudine quoque temporis. nam distanti genitos amant: illi vero post tempus cum genitorum scientiam vel sensum perceperint. **E**x his etiam patet cur matres amant magis. parentes enim natos amant ut scipios. qui enim ex his sunt / veluti. alteri ipsi sunt separati. nati vero parentes: ut ab illis orti.

¶ Fratres vero se mutuo amant: quoniam ab eisdem nati sunt. identitas enim ad illos: idem inuicem facit. itaque aliunde sanguine / eandem stirpem et talia quocumque sunt. igitur quomodocumque idem: licet diuisi. Adhuc autem preterea est ad amicitiam / educatio et etas. equalibus enim equalibus / et familiares et sodales. quapropter fraterna amicitia sodalitate similis est: nepotes vero et alij cognati ex istis coniunguntur / quoniam ab eisdem sunt. sunt alij autem magis coniuncti / alij minus: ut primi vel remoti sunt a stirpe. ¶ Est autem ad pariter amicitia natis / et hominibus ad deos ut ad optimos et maiore parte presertim. maxima enim hi beneficia contulerunt: cum essendi / concubandi causa fuerint / natosque erudiendi. ¶ Talis autem amicitia voluptatem et utilitatem magis continet quam extraneorum: quoniam in ipsis vita sociabilior / est autem in fraterna quoadmodum in sodalitate: et magis in humanis ac penitus similibus: quoniam coniunctio: res genere existentes se mutuo diligunt / et quoniam magis similes moribus sunt: qui et eisdem ortu / ac eadem educatione / disciplinamque instituti. et temporis / partem plurima atque firmissima. eodem modo in ceteris cognatis sunt ea que amicitiam faciunt. ¶ Cloro autem et vixori amicitia videtur secundum naturam existere. homo enim natura est coniugale magis quam civile: quoniam prius ac magis necessarium est domus quam civitas et preterea filiorum communis animalibus. alius igitur in tantum societas est. homines autem non solum preterea causa coeunt: sed eorum quoque gratia que pertinet ad vitam. confestim enim disinguntur opera: et talia sunt virtus / alia mulieris. sufficiunt igitur inuicem. proprias res in communem ponentes. quare et utilitas et voluptas in hac amicitia versari videtur. erit etiam per virtutem si boni sint. est enim virtusque virtus. et gaudebit virtus simili. ¶ Filij vero nexu quidam esse videntur. itaque qui sine liberis sunt: facilius dissoluitur. filij vero ambobus idem sunt boni: continent autem societatem. quemadmodum vero se habere debet vir erga uxorem et omnino amicus erga amicum: nichil aliud videtur querendum nisi quomodo iustum. non enim videtur idem iustum amico ad amicum / neque ad extraneum et familiarem et consocium. ¶

Cap. XIII

¶ Ergo triplex sit amicitia ut ab isto dicitur / et in alia sint amici pares et in alia secundum excellentiam. nam et similiter boni sunt amici / et meliores peiores. eodemque modo et iuncti et disijuncti. propter utilitatem / adequatas commoditatibus et differetes. pares quidem secundum paritatem oportet et in amore et in ceteris ad equare / impares vero secundum rationem excellentis cōcedere. sunt igitur incusationes et querelae in ea amicitia que est utilitatis gratia / contra etiam / vel sola vel maxime / et merito quidem. nam et qui per virtutem amici sunt: benefacere mutuo properant. hoc enim virtutis est et amicitie. ad hec autem certatim tendentibus nulle existunt que rele neque rite. nam aduersus amantem et beneficia conferentem nemo cōqueritur. sed si sit gratus: beneficiis respondet: qui vero in dando et beneficia conferendo exuperat: cum id assequatur quod cupit non succenset amico. nam vterque bonum appetit. ¶ Nec etiam nimium in his que propter voluptatem: cum simul ambobus id / pueniat quod optabatur: si quidem mutua cōqueratione gaudent. etenim ridiculum est si quis queque incusaret: quod sibi iucundus non sit cum liceat illo non vti. ¶ Et illa que propter utilitatem est: querelae subiacet. cum enim se mutuo propter utilitatem vtantur: semper plus querunt / et minus quam decet se habere existimant / et querunt quod non tanta repositet quanta deberet. pro sua dignitate. amici vero non sufficiunt ad tam multa conferenda. ¶ Quod autem duplex est iustum aliud sine scripto / aliud legibus: sic et ea amicitia que est propter utilitatem: partim moralis esse / partim legitima. sunt autem incusationes tunc maxime cum non per eandem commutat / dissoluitur. est autem legitima in dicitur partim omnino foret de manu in manu / partim liberalior ad tempus: sed per pactione quod pro quo. est autem in hac manifestum quid debeatur: nec ambiguum. sed amicabilem habet dilationem. quapropter quibusdam horum non sunt iniuria. sed putat oportet contentos esse qui secundum fidem contraxerunt. moralis vero non est in dicitur: sed ut amico donat vel quod aliud facit: dignum putat ut ipse tantum aut plus ab illo cōsequatur quam non donauerit / sed comodauerit: nec sibi commutat et dissoluens incusat. idque ex eo accidit quod vel ois vel magna pars voluit quidem honesta: sed anteposuit vtilia. honestum est benefacere nulla spe recipiendi: vtile vero bene accipere. ¶ Et qui potest reddere alia sunt que accipit secundum dignitatem: idque sponte agendum. inuitum autem amicum non faciendum: quasi erauerit in principiorum beneficii accepit a quo non oportebat. non enim ab amico neque ob hoc ipsum / id agente. ¶ Et igitur in dicitur beneficio accepto dissoluitur est: et quasi cōuenienter reddere

si poterit: si non poterit non esse cogendum. itaque reddendum est si habeat facultatem. ¶ Considerandum est ab initio a quo quis accipit et cuius gratia: ut sic vel suscipiat vel non. ¶ Habet autem dubitationem virtutis accipientis utilitate metiri debeat beneficii et iuxta illa reddendi / an iuxta illius qui contulit. qui enim capiunt attenuates quidem illa / talia se accipere dicunt que parua erant iis qui contulerant: et licebat ab aliis accipere. illi vero vicuerunt maxima eorum que penes se erant et que ab aliis cōsequi non poterant et in periculis atque huiusmodi necessitatibus. ¶ An igitur cum utilitatis causa sit amicitia: eius qui accepit utilitas mensura est: hic est enim qui indiget et satis est ut tantumdem ferat: tantum igitur beneficii fuit quantum iste accepit utilitatis / et reddendum est. igitur tantum quantum ipse accepit: aut etiam plus. id enim honestius est. ¶ In eayoero que est per virtutem incusationes non sunt: mensura autem videtur conferentis electio. virtutis enim et moris in electione vis est. ¶

Cap. XIII

¶ Ifferunt autem in iis amicitias que sunt secundum excellentiam. vterque enim dignum putat ut ipse plus habeat. quando autem id sit: dissoluit amicitia. nam qui melior est putat oportere ut plus habeat: bono enim plus esse tribuendum. eodem modo vtilior. eum enim qui inuitus sit: equum habere non censet. famulatum quidem esse non amicitiam: si non pro dignitate operum erit illa que sunt in amicitia. putat enim quemadmodum in pecuniaria societate plus capiunt illi qui plura contulerunt: sic oportere in amicitia. ¶ Inops vero et imbecillis contra. amici enim esse boni subuenire egentibus. nam quid potest iniqui studiose vel potest esse amicum: si nichil sim cōsecutus. ¶ Et idem autem recte vterque putat: et oportere vtrique plus tribuere ex amicitia: sed non ex eadem re: sed excellenti plus honoris / inopi vero plus comodi. ¶ Virtutis enim et beneficii premium est honor. indiget vero auxilium habere lucrum. Sic autem se id habere et in rebus publicis patet. non enim honoratur qui nichil boni ciuitati facit. publica enim tribuitur ei qui publice benefecit. honor autem publicus quid est. non enim est ex republica simul lucrum et honor: suscipere. nam in omnibus minus habere nemo sustinet. qui ergo in pecuniis minus / repositat: ei honorem tribuit: et qui munera non capit: ei pecunias. quod enim sit secundum dignitatem: equat et feruat amicitiam ut dicitur est. Sic igitur et illis qui impares sunt conferantur. et ei qui pecunias ad utilitatem facit aut ad virtutem: honor est tribuendus reddendo id quod potest. nam amicitia possibilitate requirit non secundum estimationem. neque est in omnibus: ut in honoribus doctorum et parentum. ¶ Nullus enim pro dignitate vtrique retribuere potest. sed qui pro facultate id agit: bonus esse videtur. ¶ Quapropter videretur vtrique non licere filio patrie abdicare: sed patri filium. debiti enim reddendum est. sed qui fecit nichil dignum rebus fecit: itaque semper est debitor. quibus autem debet potestas est dimittendi: et patri igitur. simul autem fortasse nullus videbitur defuisse: nisi excellenti prauitate. nam sine naturali amicitia humanum est auxilium non negare. hinc autem fugiendum est aut non studendum prauo auxilium ferre. nam bene accipere multa voluit: facere autem fugiunt ut iuste. de his igitur eatenus dicitur sit. ¶ Et tunc Ethicoz: interpreti Leonardo Breino finis

¶ In cunctis autem dissimiliu specieru amicitias oportet ad equat: seruatoz. ¶ Cap. I. amicitia ut dicitur est. quemadmodum et in civili: sicut pro calceamentis: textoz et reliquis reposito fit secundum estimationem. ad hoc igitur reposito est numerus comitum mensura: ad que omnia referuntur et quo omnia estimantur. in amatoz vero interdu amatoz queritur quod ipse supra modum amans non amatur: nichil habens oportalle quod amoz sit dignum. Sepe etiam is qui amatur: quod ille ab initio multa pollicitus nichil perficit. ¶ Veniant autem hec cum alter propter voluptatem amat amatum / alter propter utilitatem diligit amatoz: atque ea non existunt ambobus. nam cum propter hec sit inter eos amicitia: quando illa non assunt quozum gratia se amabat dissoluit. non enim seipos amabat: sed illa que adcrant. ea vero stabilia non erant: itaque et huiusmodi amicitie stabilitate non habent: sed que moralium est per se existens durat ut diximus. oritur etiam inter eos indignatio: quando alia sunt ac non illa que ipsi optabant. perinde est enim ac si nichil fiat / quando non potuit optatis. ut is qui cōducto citharedo pollicitus est et quoniam melius caneret tanto maiora. postmodum promissa poscenti: pro voluptate voluptatem reddidisse inquit. Si igitur vterque hoc voluisset satis id esset. sin vero hic demulceri voluit: ille pecuniam capere: et alter habet quod voluit: et alter non habet: non bene se habet quantum attinet ad societatem. quozum enim indigens est: illis intedit et huius

gratia hec dabit. ¶ Sed vtrum dantis est an accipientis extimationem ponere: nam qui prius
mo dat videtur illi permittere. qd aiunt z Protagora seruasse. cu enim docuerat: extimatione di-
scipulos iubebat qm sibi videtur illa que ab eo didicissent: tantuq; accipiebant. in talibus
vero quibusda factis est illud: merces aut viro. sed qui pecunias acceperunt prius: ac deinceps
nichil eorum que pmiserant efficiunt. ppter magnitudinē. pmissorum: merito aduersus eos
querere sunt: no enim adimplent pmissa. hoc fortasse facere cōpelluntur sōphiste quonia ne
mo dat pecunias. p iis que sciunt. hi ergo pro quibus rebus pecunias acceperunt: eas res
no adimplentes merito culpantur. ¶ Sed in quibus no fit cōuentio operis / qui ppter scip-
sos exhibent: sine querela sunt. talis enī est illa que per virtutē fit amicitia. remuneratio faci-
enda est scdm electionē. hec enī amici atq; virtutis. eodē modo videt facienōū philosophie
pcepto: ius: no enī numis ea res estimatur: nec precium equiualeus reperitur. sed forte
satis est quē admodum erga deos et erga parētes: quātum quis potest exhibere. no tali autē
existente datione sed in aliquo maxime forte oportet redditionē fieri: que videatur vtriusq; eē
scdm dignitatē. ¶ Si id cōuenire no potest: no solum necessariū sed etiā iustum videtur cum
qui perceperit statuere. quantū enim hic vtilitatis suscepit: vel pro qto voluptatē suscepit:
tantū is qui cōtulit ab eo cōsequē extimationē. nam et in rebus venalibus sic fieri con-
stat. z quibusda in locis sunt leges: voluntariōū cōtractuum iudicia no esse. quasi cōuenit cu
iis si dem fecutus quis sit: cum eo ita agere vt ab initio cōtraxit. cui enī permittunt esse: hic vi-
detur iustus precium statuere qd cum qui permisit. plerq; enī no eque extimat qui habent
et qui volunt accipere. sua enim quisq; et que dat: plus extimat. sed tamē rēpētio fit in his
quantum statuit ut qui acceperunt. ¶ Oportet forsan no tantū facere quātū videtur possidenti
sed quantū faciebat priusq; possideret.

Cap. II.

¶ Sed habent istam dubitationē veluti vtrū oporteat omnia tribuere patri et in omni-
bus parere illi: an in moribus quidē medico credendū est: et ducem eligendū rei mi-
litaris peritūsimū. similiter amico magis an studioso inseruendū: z benefactori ma-
gis retribuendū: an amico dandum si vtriusq; no possit. An vero talia omnia determinare no
facile. multas enī ac varias habent differētiās z magnitudinē: z paruitatē: et honesto: et ne-
cessario. ¶ Sed qd no omnia eidem tribuenda sunt no est obscurum. et reddendū beneficiū
vt plurimū magis qd amico cōferendū est. Leu mutūū magis cui debeas reddendū est qd
amico dandū. sed id fortasse no semper. vt ecce redemptus a pcedonibus: vtrū cum qui rede-
mit vice versa redimere ipse debet quicūq; is sit vel etiā no capto repetenti reddere: vel patrē
redimere. ¶ Et igitur dictum est: vniuersaliter debitū est reddendū. qd si datio supercedat ho-
nestate vel necessitate: ad illa declinandū est. ¶ Interdum enī no est equum beneficiū retri-
buere vt si quis studioso sciens benefecerit: ipse autē cui remuneratio fit faciēda: malus exti-
matur ab eo qui accipit. ¶ Neq; enī mutūū interdum versa vice mutuanōū est. Nam ille qui
dem certa spe ductus: se suū cum vclit cōsecuturū: mutauit bono viro. hic autē no sperat a
malo cōsequi posse. siue igitur vera sic est: no par est extimatio: siue no est ita sed putat in-
digne facere no videbit. ¶ Et igitur sepius iam diximus sermones qui ci rca affectus z ac-
verantur: determinationē habēt similitudinis rebus de quibus sunt. ¶ Igitur non eadē omni-
bus sint retribuēda: neq; patri omnia: quē admodum nec Joui omnia dantur sacra: manife-
stum est. Lum vero alia parētib; z fratrib; z amicis: z iis qui beneficia in hos fuere: sin-
gulis videlicet: ppa: z cōuenientia tribuenda sunt: sic et facere vident. Nam ad nuptias qui
dem vocant cognatos. his enī cōmune est genus. itaq; et actus qui circa genus versant. In
funeribus quoq; maxime omnium putant cognatos adesse oportere: ppter hoc idem. ¶ U-
beret quoq; potest parētib; maxime alimenta esse ministrāda: quasi id debeatur. et cū cau-
sa essendi sint: honestius esse illis circa alimenta subuenire qd nobis ipis: et honozē illis quē
admodū dis impendere. Non tamē omnibus parentibus. non enī idem bono: patri et ma-
tri: neq; idem sapientis z imperatoris sed paternus et maternus. z seniori omni scdm etatē
tribuendus assurgendo et inclinando et huiusmodi. Ad sodales autē et fratres: stouiciā: z om-
nium rerum societatem. Cognatis vero et gentilibus et ciuib; ac reliquis omnibus sem-
per conandum est debitū tribuere: ac discernere quid cuiq; cōueniat scdm dignitatē z vsum.

sed de cognatis facile est iudiciū: de extraneis vero difficilius. no tamen ob id desistendū est
sed vt fieri potest ita determinandū.

Cap. III.

¶ Itē enī ambiguitas circa dissolucōdas amicitias vel no: cum iis qui no permanēt.
¶ vtrum cum iis qui vtilitatis aut voluptatis causa erant amici / quado hec amplius
non asserunt: nichil dissoluatur. Illorum enī erant amici quibus deficiētibus meri-
to amare desistunt. Inculandus est autē is qui cum ob vtilitatē aut voluptatem amicus sit:
ob mores se amare simulat. quod autē ab initio diximus / multe cōtentiones existunt in ami-
cis: cum no quē admodum putant ita sunt amici. cum igitur quis se ipm decipit credēs. ppter
mores amari: nichil tale ipō agente seipm accusare debet. Si vero alterius simulatione de-
cipitur: iustum est cum accusare qui simulabat. et magis qd eos qui numos falsificant: quan-
to circa nobiliozem rem adhibita est fraus. ¶ Sed si amicū quis susceperit ut bonū. fuit autē
malus et id apparcat: vtrum amplius sit amāndus: vt id quidem no est possibile? Siquid em
non omne amabile est: sed bonū: nec amandus est malus amicus: nam malos amare no cō-
uenit: neq; similem esse malis. dictum est autē simile similit amicum esse. ¶ An ergo statim dis-
soluenda est amicitia vel no cum omnibus: sed cum illis qui sunt incurabiles: ppter prauita-
tem. nam qui corrigi possunt: eis magis ferendū est auxilium in morib; qd in diuitiis: qto id
honestius et amicitie magis ppiū. videretur autē is qui dissolueret nichil absurdū face-
re. no enim tali amicus erit. alienatū igitur cum seruare no possit: dimittit. ¶ Si vero is qui
dem permanet: hic autē melior fiat ac multū virtute transcendat: an vt amico vti debet vel no
cōuenit? In magna sane distantia maxime fit manifestum: ceu in amicitias puerozum: nam
si alter permaneat mēte puer: alter in virum euadat optimū: quomodo essent amici cū neq;
delectantur eisdem rebus: nec eisdem gaudeant et doleant: no enim circa seipos hec existit
eis. sine istis vero no erat esse amicos. viuere enī simul no est possibile. dicitur vero de bis.
¶ An igitur non alienius se habendū est circa illū qd si nūq; fuisset amicus. vel oportet preteri-
te familiaritatis memoriā seruare: et quē admodū amicis potius qd extraneis putam? gra-
tificandū: sic iis qui fuerunt amici aliquid tribuendū est. ppter pcedentē amicitia: quan-
do no ppter excessum prauitatis sit dissolutio.

Cap. IIII.

¶ Abilita quidē ad amicos: z quibus amicitia diffinitur: et iis que circa seipos quis
facit. pcellisse videntur. posuerant enim amicū esse illum qui vult bona z facit: vel ea
que videntur bona illius causa: vel cum qui vult esse z viuere amicū illius gratia. vt ac-
cidit matrib; erga filios: vt ii amici qui no sunt infensi. hi vero cū: qui familiari vtu versat
et eadē optet: z qui vna gaudeat atq; doleat. maxime autē hoc et in matrib; contingit horū
vero aliquo z amicitia diffinitur. sed erga seipm vniū quodq; horū bono viro existit. reliquis
vero scdm qd tales existimāt esse. ¶ Videtur autē ut dictū est: mensura vnicuiq; virtus z stu-
diosus esse. hic enī sibi ipsi cōsentaneus est: z eadē cupit scdm totū animū. z vult ergo sibi bo-
na z apparatus et agit. boni enī est bono studere ipsius causa: intellectiui enī gratia: qd vniū
quisq; esse videtur. viuere vult z seipm seruare: ac maxime illo per quod sapit. bonū est enī
studiosus esse. vniū quisq; autē vult bona sibi esse. factus autē alius nemo expetit cuncta habere
id quod sit. habet enim z nunc deus bonū aliud quicq;: tamen id est. videtur autē quisq; esse
id quod intelligit: vel maxime. talis vero secū esse vult. libenter enī id agit. nam et preterito-
rum recordatio inuicunda est: et futurozū spes optima. hec vero pariunt voluptatē: z cōtem-
plationibus mēte abundat. et vna secum maxime dolet z letatur. semp enī est idem iucundū
et molestū nec alias aliud. sine penitentiā enī est ut ita dicam. ¶ Ad seipm igitur singula ho-
rum existere bonū et humanū: ad amicū ita se habere ut ad seipm. est enī amicus alter ipse.
et amicitia horum quidā esse videtur: z amici quibus hec existunt. ¶ Vtrum autem ad seip-
sum sit amicitia vel no: relinquatur ad presens. videbitur vtriusq; ita esse amicitia ut est duo vt
plura et predictis: z quia excellentia amoris illi similis est que est erga seipm. ¶ Sed viden-
tur predicta multis existere qd iis sint prauū. An ergo qua placent sibi ipsi: et existimāt se bo-
nos viros: ea participes sunt horum. Nam eoz qui nimis sunt prauū atq; scelesti hec existit
nemini: quin etiā nec vident. ¶ Sere autē nec prauis. nam dissident secum ipsi: et alia cupiūt: alia
volunt. Leu incōtinentes qui iis que sibi bona videtur: voluptuaria antepōnit cum sint dā

nosa. Alij rursus ppter socordiam et pigritiam illa que optima sibi putant: agere omittunt. Qui vero multa et graua comiserunt et ppter improbitatē odio habentur: vitam fugiunt et seipos interimunt. Quercuntq; improbi alios cū quibus versentur: seipos vero fugiunt. Nam in mentē venit multozū et nefariorū. et alia huiusmodi si secum ipsi sint: facere cupiunt. sed si cum alijs sint: obliuiscuntur. Quicq; nichil habeant quod amari mereatur: nullo amone erga seipos afficiuntur: neq; igitur secum ipsi cōgaudent: neq; cōdolent. Est enī in seditione eozū animus: cum interdum ppter improbitatē doleat si quibusdam se abstineat: interdum vero letetur. et modo huc modo illuc rapiatur. q; si non potest vna dolere et letari: ac certe paulo post dolet quod letatus fuerit: nec eas voluptates vellet accepisse. nam penitudine improbi abundant. nō videtur improbus ne erga se quidem ipm amāter habere: ppterea quia nichil est in illis quod amabile sit. q; si ita se habere valde est miserū: fugienda est improbitas: et adnitendum ad probitatem. Si enim et erga seipsum amanter habebit: et alijs amicis esse poterit.

Lap. V.

Eniuolentia vero amicitie similis est: nō tamē est amicitia. nam beniuolentia est etiā
 b erga ignotos et latens. amicitia vero nō ut prius diximus. Sed neq; amor est: non
 enī habet intentionē neq; desiderii. ac amorem ista sequuntur. et amor et cōsuetudine
 fit. beniuolentia vero repente: quod euenit circa pugiles. nam beniuoli sunt illis et cum illis
 vna volunt. tamē nichil pro illis facerēt. ut enī diximus repente sunt beniuoli et leuiter cu
 rant. Cōditur igitur principium esse amicitie quēadmodum et amoris ea voluptas que fit
 per aspectum. Aspectui enim nō indulgens nemo amat: sed qui aspectu gaudet nichilo
 magis amat: sed quādo absentes desiderat et presentia affectat. Sic igitur et amicos esse nō da
 tur: nisi beniuoli fuerint: sed beniuoli quidē nichilo magis amant. Verum bonavolunt illis
 solum quibus beniuoli sunt: sed pro illis nullum suscipere negotiū. Cetera per trāslatio
 nem diceret quis illam esse initiū amicitie: inueteratam vero et cōsuetudinem procedentē:
 fieri amicitia. nō illa que ppter utilitatē neq; illa que ppter voluptatem. nō enī in his fit beni
 uolentia. nam qui beneficiū accepit: pro hoc beniuolentiā retribuit iuste faciens. qui vero
 vult alique/ ppteritatem habere spe alicuius cōmodi ab illo cōsequenti: nō videtur erga il
 lum esse beniuolus sed magis erga seipm. ut etiā nec amicus si illum obseruet ppter quan
 dam utilitatē. omnino autē beniuolentia fit ex virtute ac pbitate: quādo quis honestus: aut
 foris: aut quid tale appareat ut de pugilibus diximus.

Lap. VI.

Concordia quoq; amabile videtur: quapropter nō est coopinatio. hec enī et ignoran
 c tibus existere potest. Nec qui eiusdē sententiē sunt: cōcordes dicimur. ceu eos q; de
 celestibus idem sentiunt. Non enī pertinet ad amicitia talis cōsensio. Ceterum cui
 tates concordēs dicimus: quādo circa publicas utilitates idem volunt: et eligunt atq; agūt
 ea que publice decreta sunt. In rebus igitur agendis cōcordant: et earum in iis que sunt in
 magnitudine: et que possunt vtriusq; existere aut omnibus. veluti ciuitatibus: quādo omnibus
 videtur magistratus esse eligēdos: aut societate iucundam esse cum la cōcomuniū: aut ma
 gistratum gerere vitacum quādo et ipse volebat. Ceterū vero vterq; idem vult (ut qui in phe
 nissis) seditionē habent. nō est enī concordēs esse. idem sentire vtriusq; quicquid. tanē id sit:
 sed id quod est in ipso. ceu cū populus et boni viri: optimates gerere rempublicam volunt
 Sic enī omnibus fit id quod optabant. Cōditur autē concordia ciuiliū amicitia ut dicitur:
 nam circa cōmoda versatur et circa illa que pertinent ad vitam. Ceterū talis cōcordia in bo
 nis viris. Id enī et secum ipsi cōcordant: et inter se et in eisdem (ut ita dicam) existentes. La
 lium enī stabiles sūt voluntates: nec in alterutrum fiunt quemadmodū Euripus: volūtq;
 illa que iusta sunt et iustitia. hec illi publice expectant. Ceterū improbi vero concordēs esse nō pos
 sunt nisi perparum: quemadmodū nec amici: plus habere cupientes in iis que sunt iustitia: mi
 nus autem in laboribus et oneribus: cumq; sibi quisq; velit ista habere: poptimos perferunt
 tur: et phibet. quibus neglectis respública cueritur. cōtingit ergo illis discordibus esse: mu
 tuo sese vrgentibus et iusta facere recusantibus.

Lap. VII.

q. Ut beneficia contulere videntur magis diligere eos quibus collata sunt: q; illi qui
 acceperūt eos qui fecere. et quasi absurdū sit: eius ratio queritur. pteriq; illa vide

nur causa q; hi quidē debent: illis vero debetur. Est igitur in mutuo qui pecuniā debent cupi
 unt nō extare illos quibus debent: quibus vero debetur hi solliciti de salute debitorū sunt:
 sic qui beneficia cōtulere volunt extare illos in quos beneficia fuere ut sic grates consequan
 tur: illis vero nulla est cura reddendi. Epicharmus igitur forte inquit hoc ipos dicere et ma
 lo cōtemplatos. sed videtur id humanū. ingrati enī q; plurimi sunt: et magis bene suscipere
 q; benefacere appetunt. sed naturalior illa causa est nec similis illi qui de mutuatibus dicit.
 non enī est dilectio circa illos: sed voluntas salutis gratia cōsequendi: sed qui beneficia con
 tulerunt amāt et diligūt eos qui acceperunt: est in nulla re vtilis sint neq; in posterū futuri
 quod et in artificibus euenit. omnes enī magis amant pprium opus: q; ob opere (si animatū
 esset) ipsi amarentur. ac maxime id fortasse in poetis cōtingit. hi enī plusq; diligunt poemata
 sua et quasi filios amore cōplectuntur. tale quiddam videtur eorum qui beneficia cōtulere.
 quod enī bene accipit opus est ipsozū: id igitur amant magisq; opus auctorem. Ihuus autē
 causa est q; esse cunctis expēdibile est atq; amabile. Sumus autē actu. viuendo enī et operan
 do. actu igitur aucto: operis est quodāmodo opus itaq; amat quoniam et esse. Id autē est natu
 rale. quod enī est potentia: id actu opus ostendit. pterea cōtulisse beneficiū pulchrum est/
 itaq; in eo gaudet is qui cōtulit. suscipisse vō nō est pulchrum in agendo sed vtile: hoc autē
 minus iucundū est minusq; amabile. iucunda vero est presentis quidē operatio: futuri autē
 spes: facti vero memoria. Iucundissimū autē simul et amabile quod est in actu. illi igitur qui fe
 cit permanet opus: nam honestas diuturna est. at illi qui accepit: utilitas transit. et memoria
 honestozū iucunda: vtilium vero nō nimis vel minus. expectatio autē cōtrahitur habere.
 et amare quidē actioni similis est: amari vō passioni. qui igitur superatur in re agenda: eos se
 quitur et amare et amabilia. pterea que cum labore sunt ea magis diligunt omnes. ceu di
 uitias hi qui lucrati sunt magis q; hi qui acceperunt. arduetur bene suscipere quidem: esse
 absq; labore: benefacere autem laboriosum. ob hoc et matres filios magis amant: nam la
 boriosior est partus et magis sciunt esse suos. hoc et his qui beneficiū contulerunt eueni
 re videtur.

Lap. VIII

St autē questio vtrum quis seipm amare debet maxime: an alium quēdam. increpat
 c enī qui seipos maxime amant: et quasi turpe sit: amatores sui appellari. Videturq;
 improbus: sui causa facere omnia: et quāto improbius sit tāto melior. incusant ergo
 ipm q; nichil ab se agat. Bonus autē vir ppter honestatem et quāto melior: tanto magis pro
 pter honestatē et amici gratia sua vero negligit. Ab huiusmodi verbis opera discordat non
 immerito. aunt maxime amare oportet eū qui maxime sit amicus. ille vō maxime est ami
 cus qui maxime vult bona alicui illius gratia: est nullus sciat. hec sūt maxime sibi ad seipm:
 et reliqua igitur omnia quibus diffinitur amicus. dictum est autē q; ab ipso cuncta amabilia
 et ad alios extendit. his quoq; puerbia oia cōsentiant. veluti vna anima et amicozū omnia
 esse cōmunia et equalitas amicitia. et genu cruri pxtimū. hec autē omnia ad seipm maxime
 existūt. maxime enī sibi ipsi quisq; amicus est. et seipm igitur amare maxime oportet. dubitatur
 aut merito quibus oportet credere cū vtriusq; habeant suasionem. Ceterū igitur huiusmodi ser
 mones distinguendi sunt ac determinandi quatenus cōtinent veritatē. si ergo distinguemus
 quēadmodū amatores sui vtriusq; accipiūt: forte id erit manifestum. Ceterū igitur in repeteti
 tionem ducētes sui amatores illos vocāt: qui sibi ipsi plus tribuunt in pecunijs: et honoz
 bus: et voluptatibus. hec enī cōplures affectant: atq; illis ut optimis omni studio incūbant.
 quapropter in certamē illa veniūt. qui igitur in illis plus habere pergunt: cupiditatē? et af
 fectibus et ei parti anime que ratione caret omnino inseruiūt. tales autē sunt q; plurimi: itaq;
 appellatio orta est ab eo qd frequenter fit et est malum. iuste igitur tales culpantur. q; vero se
 bupis talia tribuentes amatores sui cōsueverunt vulgo appellari manifestū est. nam si quis
 studet semp recta facere ipse maxime omnū aut modesta: aut alia quecūq; a virtute profici
 scentia: et semper honestū pro se magis vsurpet: nemo hunc culpabit neq; vituperabit. Ceterū
 videbit is magis sui amatoz: qui pulcherrima et maxima bona sibi ipsi tribuit: et inseruit prin
 cipalissimo sui. et in omnibus illi acquiescit. vō autē ciuitas principalissimū maxime videtur
 esse: et ceteri oēs cōuentus: sic et homo et amatoz sui maxime pfecto est: qui illum amat: illiq;

inferni. et continens porro et incontinens dicitur in continendo mentem vel non continendo: quasi hoc sit unusquisque. ac egillevideatur ipsi et voluntarie que cum ratione maxime. quod igitur hoc maxime est unusquisque: et quod bonus vir maxime hoc amat non est obscurum. **¶** Quapropter amator sui maxime in alia specie esset quam in illa que reprehenditur: tantumque differret quantum differret vivere secundum rationem vel secundum perturbationem: et cupere quod honestum est vel quod videatur posse. eos igitur qui circa preclaras res egregie studuit: omnes recipiunt et laudant. **¶** Omnibus vero ad honestatem et ad res preclaras tendentibus: communiter quidem omnibus vitiis adierunt ea que oportuna sunt. singulariter autem unicuique maxime bona. siquidem talis virtus est. quare bonum quidem oportet sui esse amatores: nam et sibi. poterit agendo honesta et alius utilitates asferet. at malum non oportet: nam nocet sibi et. primis: prava sequendo cupiditates. improbi igitur delident illa que agere oportet: et que agit. At bonus que oportet hec agit. **¶** Omnis enim mens eligat optimum sibi: bonus autem menti parcat. verum est autem id de studioso et amicorum gratia ipsum multa facere. et si opus sit pro patria mortem subire. abiciet enim et pecunias et honores et omnino omnia quibus homines inter se cōcertant ut honestate alicuius. magisque volentibus tempore letari vehementer quam longo leviter: et honeste vitam agere per unum annum quam multis annis vitiumque cōtingat: ac rem unam honestam et magnam quam multas et pravas. ob euntibus autem mortem id forte euenit. eligunt. profecto rem magnam et preclaram sibi et pecunias abiciunt in quo plura capiunt amici. adierunt enim amico quod pecunie sibi autem honestas. magis vero bonum sibi attribuit. et circa honores et magistratus eodem modo. hec enim omnia amico concedit: nam id sibi honestum et laudabile. merito itaque videtur studiosus esse omnibus preferens honestatem: quinquam in rebus agendis quodammodo amici preferet sibi. **¶** Eruntque pulcherrimus quam si ipsemet agat: amico causam agendi fuisse. in cunctis igitur laudabilibus studiosus videtur sibi plus honestum tribuere. sic igitur convenit ipsum amatores esse sui ut dictum est. sed ut vulgo dicitur: non licet.

Cap. VIII

Ubitatur enim virtus beatus indigeat amicis vel non. **¶** Nichil amicis opus esse autem beatis et sufficientibus sibi: adeo enim sibi bona quecumque sibi sufficiant. nullo preterea indigere. amici vero quasi alterum se ea asferre que per seipsum non potest. itaque cum deus abunde sibi deo erit: quid opus est amicis: sed videtur absurdum cum omnia beato tribuantur amicos non tribuere: quod maximum videtur eternorum bonorum. siue amici est bene potius facere quam suscipere: et est boni viri ac virtutis alios iuvare: et honestus est bene facere amicis quam alienis: indigebit studiosus quibus benefacere possit. vnde illa oritur questio: utrum in rebus prosperis vel aduersis magis opus sit amicis: vixit indigentibus auxilio qui aduersis premuntur: et in prosperitate constitutis quibus conferre beneficia possint. sed est fortasse absurdum cum qui solus sit beatus dicere. nemo enim eligeret cuncta bona possidere secundum seipsum. nam civile animal est homo: cum aliis vivere natum. beato certe hoc existit. nam habet bona nature. patet autem quod cum amicis et bonis viris potius vivere vult: quam cum extraneis et quibuscumque beato igitur opus est amicis. quid ergo dicitur primi: vel quatenus veritatem loquitur? **¶** An quod multitudo eos putat amicos qui viles sunt: his autem beatus nequaquam indiget cum sibi alium bona. nec certe ita qui propter incunctitatem sunt amici vel admodum parvi. cum enim eis vita iucunda sit: nichil indiget externa voluptate. non indiget autem talibus amicis non videtur amicis indigere: at id non est verum. **¶** Nam dicitur est ab imo quod felicitas est operatio quodammodo. operatio vero fit ut patet: ac non existit quasi quodammodo possibile. quod si felicitas esse est in vivendo et operando: boni autem operatio per seipsum studiosa est et iucunda ut ab initio diximus: est autem et proprium delectabilem. contentam autem. primos valemus: magisque nos ipsos et illorum actus quam nostros. actus vero studiosorum qui amici sunt iucundi sunt bonis. vitiis enim habet ea que sunt iucunda natura. **¶** Beatus profecto talibus amicis indigebit: siquidem deum cōtemplari eligit actus iucundos et proprios. tales sunt autem actus boni viri amici. censent vero oportet iucunde vivere beatum. at in solitudine molesta est vita. non enim facile secundum seipsum cōtinuo operari: cum alijs vero et ad alios facile. crit igitur operatio magis cōtinua: iucunda existens per seipsum quod oportet beato adesse. studiosus enim qua studiosus est: actus? gaudet qui a virtute proficiuntur. qui vero a vicio: eos grauius fert. que admodum

musicus eleganti cantu letatur: absurdo autem offenditur. et est sane virtutis exercitatio que dicitur cōuersari cum bonis ut Theognis inquit. **¶** Naturalius autem cōsiderantibus apparet studiosum amicum: ei qui studiosus sit natura esse expectandum. nam dictum est quod natura boni studioso: per seipsum bonum est ac iucundum. **¶** Vivere autem diffiniunt animalibus quidem potentia sensus: hominibus vero sensus vel intellectus. potentia vero ad operationem refertur. sed principalem operationem est. videtur autem vivere principalem esse sentire vel intelligere. **¶** Vivere autem per seipsum bonum est ac iucundum. determinatum enim. determinatum vero boni nature. quod autem nature bonum est: id et bono viro. quapropter videtur omnibus esse iucundum. nec vero accipere oportet pravam vitam: neque corruptam: neque in doloribus positam. nam ea indeterminate est ut et illa que sibi insunt: sed in sequentibus circa dolores erit manifestus. **¶** Si idem vivere et bonum et iucundum: constat et ex eo quod omnes illud appetunt et maxime boni viri atque beati. his enim vita maxime appetenda est et horum beatissima vita. videns autem quod videtur: sentit: et audiens: quod audit: et ambulans: quod ambulat: et in alijs similiter est aliquid quod sentit quia operamur. **¶** Scitimus vero quia sentimus: et intelligimus quia intelligimus. hoc autem quod sentimus aut intelligimus: quia sumus. nam tale erat sentire et intelligere. sentire autem se vivere: per seipsum iucundum est: nam natura bonum est vita. sentire vero quod sibi bonum affert: iucundum est. expectandum est autem vivere et maxime bonis. quia esse illis bonum est et iucundum. sentientes enim bonum per seipsum letantur. ut autem studiosus erga seipsum habet ita et erga amicum. nam amicus est alter ipse. ut igitur esse sciendum est cuiusque: sic et amici aut prope. esse autem erat expectandum propter sensum sui boni existens. talis vero sensus per seipsum iucundus est: consentire igitur oportet et amicum: quia sit: hoc autem in usu ac societate verborum et voluntatis. nam sic dicitur homines simul vivere: non quemadmodum in pecuibus si simul pascanter. ergo si beato expectandum est vivere per seipsum: bonum natura existens et iucundum. amici autem proximum est: et amicus certe expectandum esset. quod autem est sibi expectandum id oportet illi existere: vel hac deficientes erit. indigebit ergo qui felix futurus sit studiosis amicis. **¶** Cap. X

39 **¶** Higitur quam plurimi nobis parandi sunt amici: vel quemadmodum in hospitalitate ete ganter dicitur nec multos habendos esse hospites: neque sine hospitibus esse: sic et in amicitia nec sine amico esse oportet: neque rursus multitudinem amicorum excessivam

40 habere. **¶** His porro qui utilitati student nimis videretur id dictum conuenire. nam multis vicicrua inferre laboriosum est. neque illis ad hoc agendum vita sufficeret. multi itaque illa que ad vitam peruenit: valde molestant: atque impedimento sunt ad bene viuendum. non ergo opus est illis. ad voluptatem quocumque sufficiunt pauca: quemadmodum in epulis id quod gratiam habet. **¶** Studiosos vero vitium coplures habere oportet: an est aliquis terminus multitudinis amicorum quemadmodum civitatis: neque enim decem hominibus civitas constitui potest: neque ex decies centenis milibus amplius civitas foret. quantum vero non est forte unum aliquid: sed totum id quod est medium quorundam terminatorum: et amicorum igitur est terminata multitudo. et fortasse cum copluribus quis vivere potest. hoc enim precipuum amicorum videtur esse.

41 **¶** Quod autem non potest quis se impartiri multis: et vna cum illis vivere non est obscurum. preterea illos oportet esse amicos qui debeant omnes simul quotidiano usu versari. hoc autem difficile est in multitudine: difficile enim ut multi vna letentur et dolcant. accidat enim oportet ut simul alter doleat: alter letetur. forsitan igitur bene est non querere amicos quam plurimos: sed quod ad vitam sufficiant. videtur enim fieri non posse ut multis vehementer quis sit amicus. itaque nec plures amare. excessus enim quidam vult esse amicitie. hic autem ad unum est: et vehementer igitur ad paucos. sic autem videtur et in rebus se habere. **¶** Non sunt enim amici plures secundum focalitatem amici

42 **¶** Nam et que famose sunt in duobus dicuntur. **¶** Qui vero multos parant amicos: et omnibus familiariter se prebet: nullius videtur amici nisi civiliter iis: quos vocat placetes. civiliter igitur est multis esse amicum: etiam si non sit placet: sed de bonis et humanis viris. per virtutem autem et propter seipsum non est ad plures. bene igitur agi putandum est: si vel pauci tales repiant. **¶** Cap. XI.

44 **¶** Sed utrum in rebus aduersis magis opus est amicis an in prosperis: **¶** In vitis enim

45 **¶** queruntur. nam et qui in aduersis sunt indigent auxilio: et qui in prosperis: indigent

46 **¶** iis qui simul vivunt et quibus beneficia esse possunt: volunt enim benefacere. **¶** At enim

magis necessarium est in aduersis: quapropter utilibus indigent, honestius vero in prosperis: quapropter bonos et humanos querunt, nam his benefacere et cum his viuere magis expetendum. **C**eterum assistentia amicorum iucunda in prosperis et aduersis est, nam et releuatur afflicti amici condolentibus, itaque dubitare fortasse aliquis vtrum tanquam onus sumi suscipiant, vel id quid enim non scio quia eorum presentia iucunda est, et quia simul dolere intelligunt: amici dolo-
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

cap. XII.
 Ergo ut amatoribus aspectus ipse dulcissimus est et magis expetunt hunc sensum
 a
 quod alios utpote amore in hoc potissimum existente et genito: sic et amicis maxime expetendum est et magis simul viuere, nam et amicitia locietas est et ut ad seipsum habet: sic etiam ad amicum, circa ipsum vero quod sensus est expetendus: et circa amicum igitur, operatio autem fit illis simul viuendo: itaque merito illud affectant et quod tandem est singulis esse, vel cuius gratia viuere expetunt: in eo cum amicis volunt moram trahere, itaque alij copulant, alij collidunt, alij simul exercent, alij simul venantur, vel simul philosophantur. Singuli in his quotidiano vsu versati quod maxime vitiosus amant in vita, viuere enim volentes cum amicis illa faciunt, et comunicant in quibus putant simul viuendum. **E**st igitur amicitia improborum flagitiosa: comunicant enim praua instabiles existentes, et flagitiosi sunt inuicem se assimilantes, proborum autem proba, et quotidiano vsu suscipiens incrementum: videtur autem meliores fieri agendo, et se mutuo corrigendo. Recipiunt enim mutuo illa ex quibus placere possunt, unde a bonis bona, de amicis igitur hactenus dicta sufficiant, nunc de voluptate erit dicendum.

Noni Ethicorum interpretet Leonardo Breino finis. **C**ap. I.
 Equitur fortasse nunc ut de voluptate transigamus, ea namque generi nostro familiarissima videtur esse, quapropter eruditus pueros voluptati et dolore insistentem, videtur autem ad motus virtutum maximam esse ut gaudeat quis quibus gaudere oportet, et oderit que odisse oportet, tendunt enim hec per totam vitam: inclinatio habentia et potestatem ad virtutem ac beate viuendum, nam voluptuaria quidem eligunt, dolorosa vero effugiunt, talia vero nequaquam pretermittenda videtur presentium cum in ipsis magna sit ambiguitas, nam alij summum bonum esse dicunt voluptatem, alij contra nimum prauum, illi fortasse credentes re vera sic esse, hi vero putantes vitiosum ad vitam ostendere voluptatem esse prauum licet non sit, inclinari enim plerumque ad illam inferunt voluptatibus, quod obrem oportet in contrarium ducere, nam sic ad motum vitiosum deueniri. **S**ed videndum est ne id bene dicatur, nam qui de affectibus et actibus habent sermones minores habent fidem quam opera, quando igitur discordant ab his que sunt secundum sensum spiritus reiecti:

etiam verum insuper interimunt, qui enim voluptatem vituperat si quando illius appetens deprehendatur: ad illam inclinari videtur quasi talem existentem omnem, nam diffinire non est multorum, videtur ergo sermones qui veri sunt non solum ad sciendum vitiosissimi: sed ad viuendum, consentaneum enim operibus fidem habet, quapropter prouocant intelligentes viuere secundum ipsos, sed satis de his, nunc ea que dicuntur de voluptate referamus.

Cloquus igitur voluptatem summum bonum esse censebat, propterea quod cuncta rationalia et irrationalia illa appetere cernebat. In cunctis vero esse id quod expetit probum ac maxime optimum, cuncta vero in idem ferrunt: omnibus optimum esse significare, singula enim quod bonum sibi fiti recipere: quod ad modum est. **Q**uod autem omnibus bonum sit, et quod omnia appetunt id esse summum bonum, fide habuere, eius sermones propter motum probitatem, magis quam propter seipsum egregie enim modestus esse videbatur, quare non ut amicus voluptatis hec dicere creditus est: sed quod reuera sic esset, nec minus putabat id ex contrario patere. **D**olor enim per seipsum esse fugiendum, similiter igitur et contrarium expetendum, maxime vero expetendum esse quod nullius gratia expetitur, tale autem sine controuersia esse voluptatem, neminem autem ultra perquirere cuius gratia voluptatem capiat: vitiose pro se ipsam voluptatem expetenda, additiamque cuiusque ex his que bona sunt: expetibilium illud facere, veluti iustis et temperatis actionibus, et augeri profecto bonum seipso, videtur itaque hec ratio bonorum illa ostendere, et nichil magis quam aliud, esse enim bonum cum alio bono expetibile est quam solum, hac ergo ratione et Plato ipse probat voluptatem, quasi non sit summum bonum nullo enim sibi aduito summum bonum expetibile fieri. **A**nsi festum est autem quod nec aliud quam summum bonum esset, quod cum alio eorum que per se sunt bona expetibile fiat, quid igitur est tale cuius et nos participes sumus, nam tale aliquid querimus. **Q**ui autem instant non esse id summum bonum quod omnia appetunt: nichil dicunt, nam quod omnibus videtur id esse dicimus, et qui hanc opinionem tollit: non multo probabiliora dicit, si enim que absque intellectu sunt illa affectant, esset aliquid quod dicitur, si vero et que sapienter, quomodo dicerent aliquid: fortasse etiam in prauis est aliquid naturale bonum valentius quam secundum seipsum: quod appetit appropriatum sibi bonum. **N**on videtur quocumque nec de contrario recte dicitur: non enim (aiunt) si dolor est malum voluptas est bonum, opponi enim et malum malo et ambobus neutra: hec dicunt non male, non tamen vere in his que dicebantur, si enim ambo sunt mala: et fugienda oportebat esse ambo, neutrorum vero aut alterum aut similiter, nunc autem constat hanc eos fugere ut malum, illam expetere ut bonum, sic ergo et opponuntur.

Ec tamen si non qualitatatum est voluptas: propterea nec bonorum, neque enim virtutis operationes rationes qualitates sunt, neque felicitas. **D**icunt autem bonum determinatum esse: voluptatis hoc iudicant, et circa iustitiam aliasque virtutes secundum quas manifeste aiunt, magis et minus tales existere: certe et secundum virtutes erit hoc idem, nam iusti magis sunt et fortes, est igitur iuste et temperate agere magis et minus, si autem in voluptatibus: nequam do non dicant causam quod sint alie simplices, alie mixte, quid prohibet vero quemadmodum sanitas determinata exilis recipit magis et minus, sic et voluptatem recipere: non enim eadem mensura in omnibus est, nec in eodem semper vna, sed remissa permanet usque ad aliquid, et differunt secundum magis et minus. **T**ale vitiosum aliquid erit circa voluptatem perfectumque bonum ponentes, motus vero et effectiones imperfectas voluptatem, motum, effectionesque ostendere conantur, nec recte dicere videntur nec esse illam motum, omni namque motui primum videtur esse velocitas et tarditas licet non per se eum mundi ad alium: voluptati autem horum neutrum existit, nam potest quis cito letari quemadmodum et irasci. **S**ed in voluptate constitutum esse non, neque ad alium, incedere autem et augeri et cuncta huiusmodi, **T**radunt ergo ad voluptatem velociter et tarde quis potest, operari vero secundum illam velociter non potest, dico autem in voluptate constitutum esse, effectio autem quemadmodum esset, videtur enim non ex quo quocumque fieri quodcumque sed ex quo fit in hoc dissolui, et cuius effectio voluptas: eius dolor corruptio est. **A**iunt etiam dolorem esse indigentiam eius quod est secundum naturam, voluptatem autem repletionem, **A**t hec corporales sunt passionem, si ergo voluptas repletio est eius quod est secundum naturam: in quo est repletio: id vitiosum voluptatem

percipit. corpus igitur sed non videtur. non est ergo repletio voluptas. sed dum fit repletio quis voluptate caput et dum ebaurit dolet. hec autem opinio orta videtur ex doloribus ac voluptatibus que sunt circa alimentum. indigentes enim et antea dolentes repletione delectantur. verum id non pertingit circa omnes voluptates: nam sine dolore sunt que ex disciplina pueniunt et quedam carni que per selesus et per factum et auditu quoque et visu plerumque etiam recordantur et spes cuius ergo iste effectio erunt. Nullius enim rei indigentia antecessit cuius visus foret repletiones. **C**onuersus illos autem qui pferunt obscenas voluptates responderi potest: non esse illa voluptaria. non enim si puer de dispositis ista sunt iucunda: putandum est ea simpliciter iucunda/ sed ipsi. que admodum nec egrotantibus salubria: aut dulcia/ aut amara: nec etiam alba que appareret lippis. vel sic vtiq; dicere quod voluptates que expectabiles sunt non tamen istis: que admodum et ditari sed non prodenti/ et sanum esse non tamen quod ceteris eodem. vel specie differunt voluptates. alie enim ex rebus honestis/ alie ex turpibus. nec fieri potest ut quis iustus voluptate accipiat nisi sit iustus: neque musici nisi sit musicus. eodem modo in aliis. **C**onsequenter videtur amicum cum alius sit quod adulato: non esse voluptate bonum: vel specie differre eas. alter enim ad bonum conuersari videtur/ alter ad voluptatem. et id vituperatur: hoc laudatur autem ad alia sit conuersatio. nullus autem optaret viuere si ita puerili mente futurus sit in vita: ut iis ex rebus voluptatem capiat quibus pueri maxime capere videtur. nec sic ut gaudeat cum faciat aliquid turpe nec vtiq; dolcat. et circa multa sollicitudinem vtiq; poneremus: etiam si nulla inde sit prouentura voluptas: veluti videre/ meminisse/ scire/ virtutes habere/ quod si et necessitate hec sequatur voluptas: nichil refert: nam illa certe expecteremus etiam si nulla ab illis voluptas esset prouentura. quod igitur voluptas non sit summum bonum: nec sit omnino expectabilis: manifestum videtur. et quod alique voluptates per se expectabiles sunt: differentes specie/ vel a quibus. que igitur de voluptate ac dolore dicuntur ista sufficiant. **Q**uid autem sit aut quale: magis patebit si ab initio repetamus. videtur igitur visio omni tempore esse perfecta. non enim quicquam illi deest: quod postea factum illi specie perficitur. huiusmodi sunt apparatus voluptas. totum enim quidam est: nec villo tempore voluptate capere quis potest/ que si maiori tempore fiat: illius species perficitur. quapropter nec motus est. nam omnis motus in tempore est: et finis aliquid: cuius eodem catio perfecta est quando perficitur id quod affectabat: aut in omni quidem tempore/ aut in hoc. in partibus vero ipsi omnes sunt infecte: et alie specie que tota et insimul. lapidum enim compositio: alia est que colline balulatio/ et he alie sunt que teplici factio. et teplici quidem perfecta. nil enim deest illi ad ppositum: fundamentum vero et operis columnarum imperfecta. pars enim vtraque. specie ergo differunt: nec est aliquo tempore motum accipere specie perfectum: sed in toto. eodem modo in ambulando et reliquis. si enim est latio motus: vnde/ quo et huius differentie secundum specie: volatio/ ambulatio/ saltatio et huiusmodi. nec solum ita: sed in ipsa ambulatio. nam id quod est vnde quod non idem est in stadio et in parte/ et in alia atque alia parte. nec transire lineam istam et illam/ non solum enim lineam puadit: sed et in loco existente. in alio autem ista que illa. verum de motu in aliis diligentius est dictum. videtur nec in omni quidem tempore esse perfectus: sed plurimi imperfecti et differentes specie. si quidem vnde quoque facit. at voluptatis quocumque tempore perfecta est species. patet igitur quod diuersa sunt: et quod totum quiddam ac perfectum voluptas. id quocumque apparet ex eo quod nichil moueri potest nisi in tempore: diuersum vero in voluptate. nam id quod est nunc: totum quiddam est. ex his patet quod non recte dicuntur motum aut effectioem esse voluptatem/ non enim omnium ista dicuntur: sed particularium. et non totorum. neque enim visionis est effectio neque puncti/ neque vnitatis: nec quicquam horum motus neque effectio/ igitur neque voluptatis. nam totum quiddam est. **C**umque omnis sensus erga sensibile operatur: perfecte vero bene dispositi ad optimum eorum que sensui subiacent. nam tale quiddam esse videtur perfecta operatio optime dispositi erga potissimum eorum que sibi subsunt: hec vtiq; erit et iucundissima. per omnem enim sensum fit voluptas: similiter autem per intellectum et contemplationem. iucundissima vero illa que perfectissima est. perfectissima vero bene se habentis erga studiosissimum eorum que sibi subsunt. **C**onsequenter autem operationem voluptas: nec eodem modo voluptas perficit sensibile/ et sensus studiosa existentia: quemadmodum et sanitas: et medicus similiter causa est ut sanus quis sit. quod autem per singulos sensus fiat voluptas mani-

festum est. dicimus enim visiones et auditiones voluptatem afferre. patet igitur quod maxime cum et sensus est optimus et erga tale operatur cumque talia sunt sensibilibus: et id quod sentit: semper erit voluptas extantibus actu et passiuo. perficit autem operationem voluptas non ut habitus qui inest sed ut resultatans quidam finis: veluti in etatis flore pulchritudo. **Q**uoniam vero sensibile aut intelligibile sit quale oportet: et discernens aut cōtemplans: erit in operatione voluptas. cum enim sint similia/ et eodem modo se habeant actiuum et passiuum: idem fieri naturaliter aptum est. **Q**uare ergo nullus continuo in voluptate est aut dolore. cuncta namque humana impossibilia sunt continuo operari. nec igitur voluptas sit. nam ea sequitur operationem. quod etiam delectant cum primo sunt sed postea non similiter. nam primo quidem prouocata est mens: effusque agit circa illa: que admodum hi qui aduersum intuentur. postmodum non fit eadem operatio sed neglectior: quare voluptas quoque refrigerat. **C**onsequenter vero expectere voluptatem ex eo putari vtiq; potest: quia omnes viuere expectant. vita autem operatio quedam est. et quilibet circa illa et illis operatur que maxime amat. cum musicus auditu circa dulcem sonum. disciplinarum studio deoiti intellectum. circa pspicientiam rerum/ eodem modo et reliquorum singuli. voluptas autem perficit operationes: et viuere igitur quod appetunt. merito ergo et voluptatem expectant. perficit enim singulis viuere/ expectabile existens. sed vtrum propter voluptate viuere expectimus vel propter vitam voluptate: reliqua ad presens. cōiugata enim ista videntur esse nec separationem recipere. nam sine operatione non fit voluptas: et omnem operationem voluptas perficit.

Lap. V

Ad videtur specie quoque differre. nam illa que sunt alia specie ab aliis perficitur putamus. sic enim cernitur et que a natura sunt et que ab arte seu animalia et arbores: pictureque et statue/ domusque et vas. eodem itaque modo et operationes differentes specie: differentibus perficit. differunt vero ille que sunt mentis ab illis que sunt per sensum/ et he rursum inter se specie differunt. igitur et voluptates que illas perficiunt. hoc autem ex eo quoque patet quod vnaqueque voluptas operationi illi quam perficit. propria est. coauget enim operationem propria voluptas. magis enim singula discernit: exactiusque comprehendunt qui cum voluptate operantur. vtiq; geometria sunt qui geometria delectantur: et intelligunt singula magis. eodem modo qui erga musicam vel erga architecturam afficiuntur: et alii omnes proficiunt in propria opere si illo delectantur. coaugent autem voluptates que vero coaugent. propria sunt. aliis vero specie/ et alia specie sunt. propria. preterea id ex eo magis patet quod ab aliis puenientes voluptates impedimento sunt operationibus. qui enim situlis delectantur non possunt mentem adhibere sermonibus: si sitularum sonum exaudiant: magis gaudentes sono que presentis operatione. voluptas ergo soni operationem circa sermones corrumpit: eodemque modo in aliis ita euenit quando simul circa duo operatur. iucundioris enim altera excludit: et si multo voluptate precellat: magis: ita ut per alteram nichil operetur. ex quo fit ut quotiens vehementer aliqua re gaudeamus: non fere aliud agamus. et alia faciamus: cum aliis leuiter delectemur. veluti illi qui in theatro comedunt: tunc maxime hoc faciunt cum incepti sunt pugiles. cum vero propria voluptas diligentius operari faciat ac diuturniores/ melioresque operationes efficiat: aliena vero corrumpat: manifestum est multum eas inter se differre. fere enim aliene voluptates faciunt perinde ac proprie molestie. nam corrumpunt operationes proprie molestie. veluti si cui scribere aut pparare graue est molestum: hic non scribit/ ille non copulat quod agere molestum est. euenit igitur circa operationes contrarium a propriis voluptatibus atque molestis. sunt enim proprie que in operatione per se fiunt. alienas autem voluptates diximus quod perinde agunt atque proprie molestie. corrumpunt enim licet non similiter. **C**umque differant operationes. pbitate et improbitate/ et alie expectende sunt/ alie fugiende/ alie neutre: eodem modo se quoque voluptates habent. in vnaquaque enim operatione. propria est voluptas. que igitur studioso. propria est: ea proba est. que vero praua: ea improba. nam et cupiditates honestarum rerum laudabiles sunt/ turpius autem vituperabiles. Ad agis autem sunt proprie operationibus voluptates que illis insunt que cupiditates. he namque distincte sunt temporibus/ et natura/ ille vero propinquationibus/ et inuoluntate: ita ut ambiguum sit vtrum id sit operatio et voluptas. non tamen videtur voluptas mens esse neque selesus/ absuro enim. sed quod non separatur: videtur quibusdam id esse. ut igitur operationes sunt alie/ sic voluptas

o.ij

tes. differt autē visus a tactu puritate. et auditus et odoratus a gustu. eodem in odo differunt et voluptates ab iis que sunt circa intellectū. et vtręq; ab inuicem. ¶ **U**idetur autē esse cuiq; animal. ppria voluptas. quemadmodū et opus. et in vnoquoq; intuitu id apparet. alia est enim voluptas equi. alia canis. alia hominis. ut inquit Iheronimus: asinus magis delectat stramina q̄ aurū. nam pabulū illis est dulcius auro. que igitur alioz sunt specie: differunt specie. que vero sunt eorūdem: indifferētes esse rationabile est. ¶ **C**larant autē nō parū in hoibus. eadē enī alios offendūt. alios delectāt. aliis molesta et odibilia sunt. aliis iucūda et amabilia sunt. id quoq; in dulcibus cōtingit. nō enī eadē febricitāt vident et sano. neq; calidum esse imbecilli et valenti. sicut in aliis id cōtingit. ¶ **U**idetur autē in cūctis talibus id esse qd̄ videtur studioso. Quod si hoc recte dicitur. quēadmodū apparet et est: et singuloz mensura virtus est. et bon⁹ vir. scdm̄ q̄ talis est. Et voluptates vtręq; erūt que huic vident. et in iucūda illa quibus iste gaudet. que vero huic molesta sunt: si cui iucūda vident. nō est mirandū. multum enim corrupte et deprauatione in hoibus sunt. iucūda vero non sunt: nisi in his et illis qui sic dispositi sunt. ¶ **I**gitur quas oēs fatent esse turpes: manifestū est nō esse dicendū eas esse voluptates: nisi illis qui corrupti sunt. carū vero que vident esse probe valentem vel quā dicendū est esse hois: vel ex operatiōibus manifestū est: nam illas sequūtur voluptates siue igitur vna est siue plures pfecti et beati viri que has p̄ficiunt voluptates: he principaliter dicende sunt hois esse voluptates. relique vero sectōarie et multifariā quēadmodū operationes.

Lap. VI

Um autē de virtutibus et amicitias ac voluptate dictū sit: restat ut de felicitate summatim dicamus. nam illam posuimus finem rerum humanarū. his igitur que supra diximus repetitis: breuiter nobis fiet oratio. ¶ **D**iximus non esse illam habitū. etenim dormienti existere posset. et instar plante vitā degenti. et in calamitatibus maximis cōstituto. q̄ si ista nō placent: sed magis in operationē quandā ponēda est ut supra diximus: operationū vero alie sunt necessarie: et ppter alioz expetēdo: alie ppter seipsas: manifestū est q̄ felicitas ponēda est aliqua illarū que ppter se expetūt. et nō earū que ppter alioz. nullius enī indiget felicitas: sed ipsa per se sufficiens est. ¶ **S**unt autē ppter se expetēdo: ille in quibus nichil vltius querit q̄ opatio. tales autē vidēt esse actiones scdm̄ virtutē. agere enī honeste et laudabilia: et iis que ppter seipsas expetunt. et iis etiā sūt ludī quidā iucūdi. nō enī alioz gratia illos sequūt hoies. cū dāna potius q̄ cōmoda ex illis suscipiāt. et corpus et patrimonii negligētēs. cōfugiūt autē ad huiusmodi delectatiōes pleriq; eoz qui beati credunt. quā ppter apud tyrānos in p̄cio habent: qui huiusmodi oblectamēta possūt afferre. que enim cupiunt: ad ea se leto animo p̄bēt. indiget vero his. ¶ **U**idetur ergo ad felicitatē ista pertinere quoniam iū qui in magna potētia p̄stituti sūt illis intēdit. At id fortasse nullū est signū. nō enī in potentatu est virtus. neq; mens a quibus laudabiles sūt opationes. nec si isti qui nūq; voluptatē purā. liberalēq; gustarūt ad corpales cōfugiūt: ppter ea putandū est eas esse magis expetēdas. nā et pueri que apud eos in p̄cio sunt: ea putāt esse optima. cōsonū igitur ut quēadmodū apud pueros atq; viros diuersa in p̄cio habent: sic etiā apud malos et bonos. ut ergo sepe dictū est p̄ciosa et iucūda sunt illa: que studioso talia sunt. cuiq; autē scdm̄ ppriū habitū expetēdissima opatio: et studioso igitur scdm̄ virtutē. nō est igitur felicitas in ioco. nam absurdū foret iocū esse cum quē querimus finē. et negocia multa molestiasq; per totā vitam suscipere iucūdi causa. cūcta enī (ut ita dixerim) alterius gratia expetimus p̄ter felicitatē. nā illa finis est. studere vero et laborare iocū causa: nullū nūm puerileq; videtur. iocari vero ut studeas scdm̄ Anacharsis sententiā recte se habet: nā cessatio quodā iocus videtur. cūq; fieri nequeat ut quis p̄tinuo laboret: cessatiōe indiget. nō ergo finis cessatio: cum fiat gratia opationis. ¶ **U**idetur autē beata vita secundū virtutem esse. hec autē studiosa est: at nō in ioco. et meliora dicimus seria q̄ ridicula et iocosa. et melioris semper et partis: et hominis studiosam magis operationem. melioris vero melior et beator. iam potest autem quis frui corporis voluptatibus etiā abiectus quilibet. non minus q̄ optimus. At felicitatem nullus dicit abiectio competere: sed vitam solum. nō enim in huiusmodi oblectamentis felicitas consistit: sed in opationibus scdm̄ virtutē ut dictū est prius.

Lap. VII

Uod si est felicitas scdm̄ virtutem operatio: rationabile est ut sit scdm̄ optimā. ea vero esset vtręq; optimi. siue ergo mens id sit siue aliud quiddā quod natura videat imperare et ducere: et curam cogitationēq; habere honestarū et diuinarum rerum. seu diuinū et ipm̄ cūctēs: seu eorum que in nobis sunt diuinissimū: huius operatio scdm̄ ppriā virtutem erit vtręq; perfecta felicitas. ¶ **U**idetur autē sit cōtemplatiua dictum est. cōsentaneum videtur id primo dicitur et veritati. nam et optima hec est operatio: est enim mens eorum que in nobis: et cogitabiliū circa que mens. Insuper continuatissima hec est. cōtemplari enim possimus cōtinue magis q̄ quoduis magis agere. Putamusq; oportere voluptatē esse admixtā felicitati. maximā vero omnium operationū voluptatem afferre illā que est per sapientiā: omnes cōsentiant. videtur nēpe sapientiā mirabiles quasōā habere voluptates: et certitudinem et puritatem. at rationabile est scientibus maiorē delectationē adesse: q̄ querentibus. p̄terea sufficientia illa de qua diximus: in cōtemplatione maxima est. nam necessariōz quidem ad vitam et sapiens et iustus et ceteri inuigent. talibus vero sufficienter affluentibus: iustus quidem indiget ad quod et cum quibus iusticia vtatur. eodem modo temperatus et fortis et aliorum quilibet. At sapiens per se ipm̄ cōtemplari potest. et q̄to sapentior sit: magis. melius fortasse si adiutores habet: sed tamen ipse per se sufficientissimus est. ¶ **U**ideturq; sola. ppter seipsam amari. nichil enim ab illa prouenit p̄ter cōtemplationē. at in rebus agendis vel plus vel minus acquirimus p̄ter actionē: ¶ **U**ideturq; felicitas in ocio esse. negociamur enim ut ociemur. et bellum gerimus ut in pace degamus. agibiliū ergo virtutū in ciuilibus aut bellicis rebus sunt operationes: actiones vero que circa ista versantur negociose videntur. bellice quidē omnino. nullus enī bellum expetit bellandi gratia. neq; parandi illa que ad bellū pertinet. nam videtur penitus sanguinolentus quidā esse: si amicos faciat hostes ut pugnet. eodēq; sequant. eius etiā que in republica versatur negociosa est vita: ppter administrandi laborem. opes et honores sibi insuper cōparantes. vel certe felicitatē sibi et ciuibus aliam q̄ ciuilem existentem: quam et querimus certe vtpote aliam. Si ergo rerum que sunt scdm̄ virtutem: et magnitudine et pulchritudine ciuiles bellicęq; p̄cellunt. et he negociose sunt: et quōdam finem appetunt. et non ppter seipsas sunt expetēdo: mentis vero operatio studiosęq; p̄cellere videtur cōtemplatiua existens: et p̄ter ipsam nullum finem appetere. habereq; voluptatem. ppriamq; operationē exauget et sufficientiam porro. et ocium. et tranquillitatem ut humanā. et quecumq; alia beato tribuūtur viro: scdm̄ hanc operationem esse vident. perfecta vtręq; felicitas hec erit: assumens longitudinē vite perfectā. nichil enī eoz que felicitatis sunt: imperfectū est. Talis autē potior esset vita q̄ scdm̄ hominē. non enī qua homo est ita viuat. sed qua diuinū quoddam in ipso existit. quātū autem differt hoc a composito: tantum et hec operatio ab illa que est scdm̄ alia virtutē. Si itaq; diuinū est mens ad hominē: et vita que est scdm̄ illam diuina est ad humanā vitā. oportet autē nō quēadmodū monent quidam: nos humana curare cū simus homines. et mortalia cū simus mortales: sed q̄tum fieri potest ad immortalitatem anniti. et omnia facere ut viuamus scdm̄ optimū eorum que in nobis sunt. licet enim mole paruū id sit: at potentia et precio multo maius existit. et videtur porro quilibet esse hoc. siquidem p̄cipale et melius. absurdum igitur foret si nō illius vitam. sed alterius cuiusōā eligamus. et qd̄ prius diximus nūc quoq; congruet. ppriū enī cuiq; natura: optimū et iucundissimū est. et hominū igitur ea vita que est scdm̄ mentē. siquidem maxime hec est homo. hec vita ergo beatissima est.

Lap. VIII

Secundaria vero illa: que est per aliam virtutem. nam operationes scdm̄ illam humanæ sunt. iusta igitur et fortis et alia que sunt scdm̄ virtutes: inuicem agimus in cōmunijs et expeditiōibus et variis rebus: in affectibus quoq; decorū iucūctis seruamus hec autē omnia videntur humana: quodā etiā a corpore. puenire: et in multis appropiari affectibus motis virtus. cōiugata est autē prudentia motis virtuti. et illa prudentia. siquidē principia prudentie sunt scdm̄ virtutes morales: rectū autem in moralibus scdm̄ prudentiā. cōiunctū vero he affectibus. et circa cōpositum essent. cōpositi autem virtutes humane sunt: et vita igitur scdm̄ illas et felicitas. illa vero que mentis: separata. hactenus enim de illa dictum sit: nam diligentiōs discutere supra propositum foret. ¶ **U**idetur etiā externa affluentia

parum vel minus indigere q̄ moralis. sit enī vtriusq̄ necessarioū indigentia par: q̄q̄ magis laborat circa corpus: qui in republica versatur et quecunq̄ talia: tamen parum refert sed in operationibus multum differunt. nam liberali quidē pecunia opus est ad liberalitatem exercendam: et iusto ad remunerationes: quia voluntates hominū obscure sunt: et simulant multum si iustavelle cum nō sint iusti. foris quoq̄ opus est potentia si perfecturus sit aliquid scdm virtutem: et modesto licentia. nam quomodo discerni potest vel hic vel aliozum qui piam? Est aut̄ questio quid tandē p̄cipalius in virtute sit: factū ne an electio: vtpote in vtriusq̄ et iuste virtute. perfectū ergo in vtriusq̄ cōstat esse. sed ad res agendas multis est opus: et q̄to maiores et p̄clariores sunt: tanto magis. At cōtemplanti nichil talium opus est ad operationem: sed (vt ita dixerim) cōtemplationem impediunt. verū qua homo est et cum pluribus vivit: eligitq̄ virtuosa facere: indigebit. p̄fecto his ad hominis vsum. esse v̄o perfectā felicitatem: cōtemplatiuā quāndā operationem: vel ex eo patebit: q̄ deos maxime existimamus felices ac beatos esse. at quas res illis tribuimus agendas: vtrū iustas? At erit ridiculum si in contractibus ac reddendis depositis: huiusmodi rebus occupati dicātur. Sed an fortes in sustinendis terroribus: et periculis subcivibus honesti causa: an liberales: at cui dabunt? et simul absurdū est dicere illis esse numos: vel tale aliq̄. an modestas: ad q̄d tandē ista laus non habentibus prava cupiditates. ita per omnia discurrunt apparerit in rebus agendas parū quiddā esse et indigentiū numine deoz. At qui vivere illos cuncti estimat: et operari ergo. nam dormire eos dicens non est. quemadmodū Endymionē. vident aut̄ si nec agere quicq̄ tribuatur: et multo magis nec facere: quid restat tandē p̄ter cōtemplationem: quare operatio dei beatitudine p̄cellens: cōtemplatiua quodam esset. et in hominib⁹ ergo illa que huic cognatissima est: erit vtriusq̄ felicissima. huius signū fuerit q̄ cetera quodā animalia felicitatis capacia nō sunt: cū tali operatione penitus carerēt. nam diis quidē omnes vita beata est: hominibus v̄o in q̄tum similitudo quodā illis existit talis operationis. aliozum vero animalū nulli felicitas p̄petit. quoniā nullatenus participia sunt cōtemplationis. Quousq̄ ergo cōtemplatio se extendit: eousq̄ felicitas: et quibus magis est cōtemplari: eoisem et felices esse. nō scdm actionem sed scdm cōtemplationem. nam ip̄a per se p̄fectio est. itaq̄ felicitas vtriusq̄ erit cōtemplatio quodā. ¶ Indigebit quoq̄ externa. p̄sertim cum homo sit. nō enim natura ip̄a per se sufficiens est ad cōtemplandū: sed et oportet sanū esse corpus: et alimēta ceterunq̄ famulatiū adesse. ¶ Acc tamē si absq̄ externis bonis beatus esse nō datur: ideo putandum est multas ac magnas illi indigere. nō enim in excessu sufficientia est: neq̄ iudiciū: neq̄ actio. sed possunt etiā qui nō terre: marisq̄ dominātur honesta agere. nā a mediocribus etiā facultatibus potest quis illa agere: que sunt scdm virtutem. hoc aperte licet intueri: nam p̄uati homines nō minus vidētur recta facere: q̄ illi qui sunt in dignitatibus ac potentia constituti. imo etiam magis. satis v̄o tot adesse: erit enī beata eius vita qui scdm virtutē operabitur. Et Solon fortasse recte felices ostēdit dicens mediocriter abundātes externis bonis agentes res p̄claras: et viuētes modeste. potest enī et qui mediocria possidet agere q̄ oportet. Anaxagoras quoq̄ videt̄ non locupletē neq̄ potentem existimare felicem: dicens scnequa q̄ mirari si ille multitudinī absurdus quidē videt̄: nā multitudo solum iudicat a rebus externis. Concordare his vident̄ et sapientū opinionones. fidem igit̄ quāndā hec habēt. ¶ Ceterum veritas in rebus: ex operib⁹ et vita discernitur. nā in his est p̄cipale. cōsideranda enī sunt ista ad vitā factaq̄ referendo. et si cōcordant operib⁹: recipere illa oportet. si v̄o discordant: rationē perquirere. ¶ Qui scdm mentē operatur et eam colit: et optime dispositus est: amantissimus diis videt̄ esse. Nam si diū curā aliquā habet humanariū rerū ut existimat et creatur: rationale est eos gaudere optimo et cognatissimo (huiusmodi v̄o est mens) et amantibus illā maxime: honoratibusq̄ fauere tanq̄ rerū sibi charissimarū curatorib⁹: et recte et bene agentib⁹. ¶ Aut̄ hec oīa sapienti maxime p̄petat: nō est obcurū. amantissimus ergo deorum. cundemq̄ felicissimum esse decens est: itaq̄ et hoc modo sapiēs est vtriusq̄ maxime felix.

Cap. VIII.

¶ Rigitur et si de his: et de virtutibus: et de amicitia: ac voluptate satis dictum est: si nem iam habere putandū est intentionē nostrā: vel quē admodū dicat non est in re-

bus agendas finis: cōsiderare singula atq̄ cognoscere: sed magis illa agere: nec sane virtutē sufficit scire: sed conandū est illā habere: vtrū vel si quo aliter boni efficiamur. Si ergo verba satis essent ad facienōū nos bonos: multā ac magnā mercedē scdm Theognidē merito reponeret: et oportet illa pare. nunc aut̄ cōstat illā vim habere ut puocare et pellere iuuenes eos qui ingenui sūt: possint: generosumq̄ morē: et vere honestatis amantē: virtuti obnoxium facere: sed vulgus nō posse ad p̄bitatē inducere. nō enī tales sunt ut verecūdia obtemperet sed metu. neq̄ ut abstineant a prauis. p̄pter turpitudinē: sed p̄pter penā. affectu enim viuētes: p̄prias voluptates ac ea que illas efficiant persequuntur: fugiunt vero his oppositas molestias. honestatis autē ac vere voluptatis quam nūq̄ gustarūt: sine cura sunt. Tales igitur que verba traducerēt: nō enī possibile est neq̄ facile que ab antiquo moribus occupata sunt: ea verbis mutare. Sed bene agi putandū est si omnib⁹ existētib⁹ per que boni fieri videmur: virtutē suscipiam⁹. fieri enī bonos existimā: alij natura: alij cōsuetudine: alij doctrina. Natura quidē nō est in nostra potestate: sed per quāndā diuinā causam vere fortunatis existit. sermo aut̄ et doctrina nūq̄ in omnibus habent vires: sed oportet ut ante cultus sit moribus auctoritas animus ad recte gaudendū. odiendūq̄: tanq̄ ager qui semina sit nutriturus. Nā qui scdm perturbationē animi vivit: nec audiret monētis suasiones: nec intelli geret. civero qui ita dispositus est: quomodo cōtrariū suadere potest: perturbationes enim animi nō vident̄ penitus cedere verbis sed violentiē: opus est igit̄ ut mos p̄cestat ad virtutem quodammodo aptus: amans honestatē turpia indignas. Sed ex p̄curia difficile recta inductione ad virtutē potiri: nisi sub talibus educatus sit legibus. nā vivere modeste et temperate plurimis: at p̄sertim iuuenib⁹ nō est iucundū. Quāobrem legibus cōstitutam oportet esse educationē et exercitiā. nō enī molctiā afferēt si fuerint cōsueti. Nec fortasse satis est vt iuuenes recta educatione et cura p̄onant: sed quoniā etiā viros factos oportet eadē exercere ac moribus tenere. ad hec quoq̄ legibus indigebimus omnino certe per totā vitā. nā pleriq̄ necessitati magis q̄ rationi parēt et peius q̄ honestati. quapropter existimant quidā oportere legi positos. puocare et exhortari debere homines ad virtutē honesti gratia: ut potest illis qui boni sūt ea locuturis: aduersus aut̄ inobediētes et tardiores penas suppliciaq̄ imponere. qui v̄o tales sunt ut emendari nō possint: eos penitus extirpare debere. Nā quib⁹ virtū et honeste viuētū rationi paritū esse: imp̄obum v̄o libidinibus obnoxium quasi beluā quāndā sub iugo positā per dolozē esse coercendū. itaq̄ putat̄ penas tales esse debere: ut cupiditas voluptatib⁹ maxime aduersent. Si ergo (ut dictū est) cū qui bonus futurus sit recte educati ac instituti morib⁹ esse oportet: ac subinde et in exercitiis laudabilibus viuere: et nec se potest neq̄ inuitū praua facere: hec vtriusq̄ erūt viuētib⁹ scdm quādam mentē et ordinatio nem rectā p̄ceptivim habentē. Patris igit̄ ordinatio vim et necessitatē nō habet. nec alteri cuiusq̄ soli viri nisi sit rex aut huiusmodi. at lex vim habet necessitatē: ratio existēs a prudētia quādā et mente. et homines: eos q̄ cupiditatib⁹ suis aduersant et si recte faciāt tamē indigne ferūt. lex aut̄ nō est molesta iubens p̄bitatē. In Lacedemonioz ciuitate vel sola: vel cū paucis: cura publice videt̄ adhibita a legulatozibus circa educationē et exercitiā. In aliis aut̄ ciuitatib⁹ ista neglecta sunt: et vivit quisq̄ ut vult: Cyclopiū instar regēs filios et viros. sed optimā foret ut publice rectaq̄ cura adhiberet. idq̄ posse facere. q̄ si publice negligit: vnicuiq̄ cura eē debet filios et amicos ad virtutē dirigere: vel saltē id conari. poterit aut̄ in maiore scdm p̄dicta si legulatoz fiat. Nā publicas quidē curas p̄stat per leges fieri: laudabiles aut̄ per iudicatos leges. nec referre videt̄ vtrum perscrip̄as vel sine scripto: nec p̄ quas vnus: vel plures instituat. ceu nec in musica: nec in gymnastica et aliis disciplinis. ut enī in ciuitatibus vim habet leges et mores: sic in domibus paterni sermones et mores: ac plus etiā p̄pter cognitionē et beneficia collata. sunt enī iam p̄dō affectione de iuncti et facile illis sua detur natura. differūt etiā priuata instituta a publicis: veluti in medicina. vniuersaliter enī febricitanti cōfert abstinentia: quies: est tamē fortasse aliquis cui nō cōfert. magister etiā ludi nō candē cunctis pugnā imponit. certius aut̄ singula magis declarari vident̄ adhibita priuata cura. magis enī eo quo debet potitur quisq̄. sed et medicus et ludi magister et alius quilibet qui vniuersalia sciat: de omnibus et talibus optime curaret. nam vniuersalis quidē

Scientie dicuntur et sunt, at vnum aliquē nichil forte vetat recte curari etiā ab eo qui sine scientia sit: si cōspexerit diligenter cōtingentia in vnoquoq; per experientiam, quēadmodum et medici quidā sibi optimi videntur, sed aliis non sufficere. Nichilominus illi qui velint esse artífes et cōtemplatiuus: ad vniuersale videndū est, et illud intemoscendū quoad potest, nā scientie circa hoc sunt: ut diximus, forte etiā illi qui meliores facere velint, vel multos vel paucos: cōtādum est ut legiflator fiat, siquidē per leges boni fieri possumus, quēuis enim etiā qui datus sit: disponere recte nō est cuiusq; sed si alicuius, sed si alicuius ut in medicina et in aliis in quibus est cura aliqua et intelligentia. An igitur post hec cōsiderandū fuerit vnde et quomodo legiflator quis fiet, vel quēadmodum in aliis ab iis que in republica versantur, nam pars rei publice hec esse videtur: vel nō simile est in republica ac ceteris scientiis ac facultatibus, nam in aliis quidē idem vidēt esse doctores et operatores ceu medici et pictores. Ac scientiam gubernandarū rerū publicarū sophiste, pfitentur: quorum nullus tempu blicam gerit, sed illi qui in illa versant. Et si facultate quadā id agere vidēt, et experientia magis q̄ intelligentia. Constat enī eos de his rebus nec scribere nec loqui, atqui preclarior id foret q̄ orationes in iudicio vel cōtionibus habitas, nec rursus filios aptos ad rem publicā efficiunt nec amicorū aliquos, quod facerent certe si valerēt, neq; enī melius quicq; ciuitati sue relinquere possent, neq; sibi ipsis, aut iis quos carissimos habent magis quicq; optarent q̄ huiusmodi potentiā. Non tamē parū vidēt experientia cōferre, non enī fieri possent per consuetudinē ad rem publicam aptiores, itaq; et iis qui cupiunt de republica habere scientiam opus est insuper experimento, et sophiste qui id pfitentur longe abesse vidēt a docendo, quale enī id sit aut circa qualia, penitus ignozant, non enī idem esse quod rethoricam nec abiectionem possuissent, nec putarēt esse facile leges ferre colligenti preclaras leges nam eligi posse optimas: quasi vero electio nō sit intelligentie, ac maximū iudicare recte: ut in musicis, ex p̄tenti enī in singulis recte iudicāt opera, et per que et quomodo p̄ficiantur intelligūt, in expertis vō satis esse putandū est si nō lateat ipos vtrū bene vel male factū sit: quomodo in pictura, leges aut publica opera vidēt: quomodo igitur ex his laroz legū fieri q̄s potest, aut eas q̄ optime sunt intelligere: non enī vidēt neq; medici quidē ex libris fieri, quāq; conantur illi nō solum curas dicere: sed etiā modum per quem medela sit tradenda, et vt cōuenit curare, cuiusq; distinguētēs habitudines, at hec expertis quos vident vtilia: iis vero qui sine scientia sunt inutilia. Forte etiā et legum et rerum publicarū collationes: iis qui p̄spicere et iudicare valent quid recte vel cōtra, vel qualia qualibus cōgruant: vtilia esse possunt, sed illi qui sine habitu ista persuadent: recte iudicare non esset nisi fortuito: intelligentiores vō in iis fortasse sient. Cum igitur antiqui illa que ad positiones legum pertinet de rebus humanis philofophia perficiat, primū igitur si quid in parte dictum sit a maioribus recte: id concernit referre, deinde ex collatione rerum publicarum cōsiderandū est: qualia illa sint que ciuitates euertunt, et qualia vnamquāq; rem publicam, et propter quas causas alie recte alie cōtra gubernent. His enī vltis forte magis intelligemus, quis reipublice status sit optimus, et quo modo vnaquēq; rem publicā p̄stituta, et quibus legibus et moribus.

Decimi Libicorum Aristotelis
Ad Nicomachum in
terprete Leonardo
Arctino
Siciliano

In alma Parthisorum Academia.

1496

Aristotelis Stagyrice Operis ethicozū ad Nicomachū antiqua traductio

1. Hinc ars, et omnis doctrina, similiter autem et actus, et electio: bonum quoddam
appetere videntur. Sed eorum bene enūciauerit: bonum, quod omnia appetunt.
2. Differētia vero quoad videtur esse finium. Hi quidem enim sunt operationes,
3. Hi vero preter has opera quodam. Quorum autem sunt fines quidam pre
4. ter operationes: in his meliora existunt operationibus opera. Adulter autem
operationibus est, et artibus, et doctrinis: multi sunt et fines, ad eicualis quidē enim
5. sanitas, manufactiū vero nauigatio, Adulter autem victoria, economicē vō diuitie. Quē
cunq; autē sunt talia: sub vna quadā virtute: quēadmodū sub equestri frenfactiua, et que
6. cūq; alle equestrium instrumentozū sunt: hec autem, et omnis bellica operatio sub militari, scdm
eundem modum: alie sub alteris. In oibus itaq; architectonica p̄ fines, omnibus sunt p̄ se
7. rabiozes his que sunt sub ipsis. Horum enī gratia et illa p̄sequimur. Differt enim nichil
opatoēs ipsas esse fines actū, aut preter has aliud quidā: quēadmodū in dictis doctrinis,
8. Itaq; est aliquis finis opabilis quem propter ipm volumus: alia vero Lap. II.
9. p̄pter alterū desideramus (procedit enim ita in infinitū, sicq;
esset vacuū et inane desiderium) manifestum vtiq; quoniam hic erit bonus, et optimus.
10. Itaq; et ad vitam cognitio eius magnū habet incrementum. Et quēadmodū sagittatores
signum habētes: magis vtiq; ad ipsiū quod opozet. Si autē sic: retandū est figuratiter
accipere illud quid quidē est, et cuius disciplinaz, aut virtutū. Vidēbit autē vtiq; p̄ncipi
11. palissime, et maxime architectonice esse, Talis vtiq; et ciuilis apparat, Quas enī esse debuit
est disciplinaz in ciuitatibus, et quales vniūqueq; ad discere, et vtiq; eos qui sunt aliaz. Qua
12. propter hanc vtiq; erit bonū humanum. Si enī et idem est vniūciuitatis: maiusq; et perfectius
vidē q̄ ciuitatis: et suscipe et saluare, amabile quidē et vniū soli: melius vero, et diuiniū gēti
et ciuitatibus, methodus quidē igitur hoc appetit: ciuilis quēadā existens. Lap. III.
13. Itaq; aut vtiq; sufficēter, si scdm subiectam materiam manifestetur. Tertū enī non
14. d. similiter in oibus sermonibus querendū est: quēadmodū neq; in cōiis. Bona autē
et iusta de quibus ciuilis intēdit: itā habet differentiā, et errorem: vt videant lege
sola esse, natura vero non. Talem autē quēadā errorem habēt, et bona, quia multis cōiungunt
detrinēta ex ipsis, iam enī quidā perierit, p̄pter diuinas: alij vero, p̄pter fortitudinē. Amabi
le igitur de talibus, et ex talibus dicētes: grosso, et figuratiter veritate ostēdere, et de his que vt
frequētius: et ex talibus dicētes: talia et p̄cludere. Eodem vtiq; modo, et recipere debuit est:
vniū quodq; dictorum. Disciplinā enī est intantū certitudinem inquirere scdm vniū quodq;
genus: in q̄tū rei natura recipit. Proximū enī videtur et mathematicū p̄suadentē acceptare:
11. et rhetoricū demonstrādo expetere. Cuius quicq; aut iudicat bene que cognoscit: et hoc
est bonus iudex. Sed ergo vniū quodq; bene iudicat: in vnoq; eruditus, simpliciter aut qui circa
oia eruditus est. Itarco politice nō est p̄bus auditor: inuenis, in expertis enī est eoz; qui scd;
vita sunt actūs, rōes autē de his, et ex his sunt. Amplius autē palliōnū secutor: existēs: inaniter
audier, et inutilit: quia finis est non cognitio, sed actus. Differt autē nichil inuenis scdm creatē:
aut scdm moem inuenis, non enī a tpe defectio, sed p̄pter scdm passiōes viuerē: et persequi
12. singula, talibus enī cognitio inutilis sit: quēadmodū in cōiētibus. Scdm rōem autē defici
deria faciētibus, et opantibus, multū vtiq; vile erit de his scire. Et qdē de auditore, et qualis
demonstrādum, et quid, p̄ponimus: p̄oemaliter dicta sunt tanta. Lap. III.
13. Itaq; autē resumētes: qm ois cognitio, et electio bonū aliq̄ desiderat: quid est hoc
14. qd dicimus ciuile desiderare: et qd est oim opatoz summū bonū. Et Notē quidē igitur
fere a plurimis cōfessum est, felicitatē enī multā, et excellentes dicunt, bene viuere autē, et bene
opari idem existimār: et qd est felice esse. De felicitate autē qd est, altercant: et non sicut multi
sapientibus tradiderūt. Hi quidē enī apertoz quito, et manifestoz: vtiq; voluptatē, diuitias,
aut honozē. Alij autē multoties quidē et idem ipse alterz, egrotans enī sanitatē, medicans au-

tem diuitias. consēj autem sibiipsis ignorātie: eos qui magnū aliquid et super ipsos dicit: ammirant. Quidā autem existimauerūt: preter hec multa bona: aliud esse secundū seipsum: quod et omnibus est causa essendi bonum. Omnes quidē igitur perscrutari opiniones: fortassis inanius est. sufficiens autem eas maxime que sufficiēt tenus apparent: vel existimant habere aliquam rationem. ¶ Non lateat nos quoniam differunt que a principiis rationes: et que ad p̄cipia. bene enī et Plato dubitauit hoc: et quesitū: vtrū a p̄cipiis vel ad p̄cipia sit via. quem admodum in studiis ab athletis ad terminum: vel econuerso. Incipien dum quidem igitur a cognitis. hec autem dupliciter: hec quidē enim nobis: hec autē simpli ter: forte igitur nobis incipiēdum est a nobis cognitis. ¶ Propter quod consuetudinibus dicit bene: de bonis: et iustis / et totaliter ciuilibus auditorium sufficenter. p̄cipium enim in hoc quia. et si hoc appareat sufficenter: nichil opus erit: eo quod propter quid. talis autē habet / vel suscipit vtiq; p̄cipia faciliter. cui autem existit neutriū horum: audiatur que l̄besio di. iste quidē optimus qui ipse omnia intellexerit ex se. bonus autem rursus et ille qui bene dicenti obedit. qui autem neq; ipsemet intelligit: neq; alium audies: in animo ponet: hic rur sus inutilis vir. **Lap. V**

Os autem dicamus vnde discessimus. bonū enim: et felicitatem non irrationabiliter n videntur ex his (que huius vite sūt) existimare. Adulti quidem et grauissimi / volupta tem. Ideo et vitam diligunt voluptuosam. Tres enī sunt maxime excellentes: et que nunc dicta est: et que ciuilis est: et tertia que contemplatiua est. Adulti quidem igitur non bestiales vident esse vitā pecudū diligentes. Adipiscunt autē rationē: quia multi eorum qui in potestate sunt: similia patiuntur Sardanapalo. ¶ Cui autem excellentes: et operati ui: honorem. ciuilis enim vite. fere hic finis. videtur autē magis superficie tenus esse eo quod queritur. Et videtur enim in honorantibus magis esse q̄ in honorato. bonū autē p̄cipium quidem: et quod difficile aufertur diuinamus. Amplius autem videntur honorem querere vt credant se ipsos bonos esse: querunt igitur a p̄uidentibus honozari: et apud eos a quibus cognoscuntur: et in virtute. manifestum est igitur quoniam secundum hos: virtus est melior ¶ Forsitan autem et magis vtiq; finem ciuilis vite hanc existimet. videtur autem imper fecio: et hec. videtur enim contingere: et dormire habentem virtutem: et non operari per vi tam: et cum his mala pati: et infortunatum esse plurimum. Ita autem viuente nullus vtiq; felicitabit: nisi positionem custodiat. Et de his quidem igitur satis sufficenter enim in Sency diis dictum est de ipsis. Tertia autem est contemplatiua: de qua perscrutationem in sequen tib⁹ faciemus ¶ Pecuniosus autem violētus quis est. Et diuitem non sunt quod queritur bo num: viles enim sunt: et alterius gratia. Ideo q; magis que p̄iora dicta sunt: fines aliquis vtiq; existimabit. propter se enī diligunt. videntur autē neq; illa: quibus multi sermones ad hoc compositi sunt. hec autem relinquā. **Lap. VI**

Quod autem vniuersale: melius est forte p̄scrutari: et querere qualiter dicitur. et si ob uia tali questione facta: propter amicos viros introducere ideas Et debetur autem vtiq; melius esse: forsita et oportere: et p̄ salute veritatis et familiaria destruere spe cialitē q; philosophos existētes. Ambob⁹ enī existētib⁹ amicis: factū est p̄chonorare verita tem. ¶ Serētes autē opinionē hāc: nō faciebāt ideas: in q̄bus prius et posteri⁹ dicebāt. p̄pter quod neq; numerozū ideam constituēbāt. Bonū autē dicit et in eo quod qd est: et in qua li: et in ad aliqd. quod autē est secundū seipsum et substantia: prius natura eo est quod ad ali quid: p̄paginū enim hec assimilant: et accidenti entis. quare neq; vtiq; erit cōmunitus quedā in his idea. Amplius autē q̄a bonū equalitē dicit entī: etenī in eo qd quid est dicit: v̄puta de us: et intellectus: et in quali: virtutes: et in quanto: mēsurati: et in ad aliqd. vtile: et in tēpore tēpus: et in loco: dicta: et altera talia: manifestū vtiq; q; nō erit cōmune bonū q̄ vniuersali et vni. nō enī vtiq; dicere in omnib⁹ p̄dicamētis: sed in vno solo. Amplius autē quia eo rū que secundū vna idea: vna est et sciētia. et bonozū oīm esset vtiq; vna quedā sciētia. nūc autē sūt multe: et eozū que sub vno sūt p̄dicamēto. v̄puta tēpore: in bello qdē enī militaris egritudo: at medicinalis laborib⁹: et exercitatiua. Quere autē et vtiq; aliqd qd et vultū dīcē p̄ se vni qd q; si et in p̄ se hoīe: et hoīe vna et eadē est ratio: q̄ hoīs scōm enī q̄ homo nihil

Plato
de lō tē tē cā
p̄remiorū
positores

Sardanapal⁹

ἄνθρωπος
quod sit in orbē
Corona

differēt. si autem sic: neq; scōm q̄ bonū. Sed neq; quidē perpetuū esse: magis erit bonum. sicut neq; album magis: qd diuturnius est: eo quod vnius diei. ¶ Probabilius autem videtur Pythagorici dicere de ipsis: ponētes in bonozū coordinatiōe vnum. quos vtiq; et p̄ seip̄s: pus sequi videt. sed de his quidē alius sit sermo. his autem que dicta sunt: dubitatio quedā subapparet: p̄pter nō de omni bono sermones dicit: et fieri. dicit autem scōm vnam speciem que scōm seipsa profcua sunt: et dilecta. Factiua autem horum vel cōseruatiua aliquid / vel contrariozum prohibitiua: propter hec dicit: et scōm modum alium. Abansēsum igitur quoniam dupliciter dicitur vtiq; bonum. et hec quidem scōm seipsa: vtiq; autem p̄pter hec. Diuidentes igitur ab vtilibus que scōm seipsa: intueamur si dicuntur secundū vnam ideam. Secūdu seipsa autē qualia ponet quis vtiq;: vel quecunq; et solitaria profcūtur. v̄puta scire: et videre: et voluptates quedā et honozes. hec enī est. p̄pter aliud quidē profcūtur: tamen secundū se bonozum ponet vtiq; aliquis. vel neq; aliquo alio preter ideam: Quare inanis erit idea. Si autem et hec sunt eozum: que secundū seipsa bona: boni ipsius rationem in omnibus ipsis candem apparet oportebit. quem admodum in niue: et cerula: eam que albe dinis. honozis autem: et p̄uentic: et voluptatis: alie: et differentes sūt ratios scōm q̄ bona. non igitur est bonum cōmune quid: secundum vnam ideam. Sed qualiter vtiq; dicuntur: non enim assimilant a casu equiuocis. sed certe ei qd est ab vno esse: vel ad vnum omnia contendere: vel magis scōm analogiam. sicut enim in corpore visus: in anima intellectus: et aliud vtiq; in alio. Sed forte hoc quidem relinquendum est nunc. certificare enim de ipsis: al terius vtiq; philosophie erit magis p̄cipium. similiter autē et de deo. si enim et est vni quidā cōmuniter p̄dicatū bonum / vel separabile quid secundū seipsum: manifestum q̄ non vtiq; erit operatum: neq; possessum homini. Hunc autem tale aliquid queritur. Forte autē alicui videbitur vtiq; melius esse cognoscere ip̄m ad possessa: et operata bonozū: velut enim exem plum hoc habentem: magis sciens et que nobis sunt bona: et si sciamus: adipiscimur ipsa. ¶ Probabilitatem quidē igitur quādā habet sermo: videtur autem sciētis dissonare. Des enim bonum qdā appetentes: et quo indigent inquirētes: derelinquūt cognitiōem ipsius. Quis auxiliū tale omnes artifices ignorare: et neq; inquirere: non est bene ratioabile. inuile autē. et quid iuuabitur tētor: vel faber ad suā artem: sciens ip̄m bonum: et qualiter magis medicus: vel magis miles erit: qui ideam ipsam cōtemplatus est: Et videtur quidē enim neq; sanitatem ita intēdere medicus: sed eam que hoīs. magis autē forte eam que huius hominis. scōm vni queq; enim medicatur. Et de his quidē igitur in tantū dictum sit. **Lap. VII.**

Utrum autē deeamus ad quesitū bonum: quid vtiq; sit. videtur quidē aliud in alia operatione: et arte. aliud enī in medicinali: et militari: et reliquis sūt. Quid igitur vni cuiq; bonum: an gratia cuius reliqua operata sunt: hoc autē in medicinali quidē sanitas: in militari vero victoria: in edificatiua autē domus: in alio vero aliud. in omni autem operatione: et electione finis. huius enim gratia: reliqua operantur omnes. Quare si quis operatorum oīm est finis: hic vtiq; erit operatum bonum. si vero plura: hec. nō scōm vtiq; sermo ad hoc ipsum peruenit. Hoc autē adhuc magis explanare tentandū. ¶ Quoniam autem plures vident fines: horum autē eligimus quosdā propter alterum. v̄puta diuitias: fistulas: et oīno organa. manifestum igitur qm non sunt omnes perfecti. ¶ Optimus autē perfectus quis videtur. Quapropter si quid est vnum aliquod solum perfectum: hoc vtiq; erit quod querit. si vero plura: perfectissimum horum. ¶ Perfectius autē dicimus quod scōm seipsum est perfectibile: eo qd propter alterum. et quod nunq; propter aliud eligibile: iis (que p̄pter seipsa: et p̄pter aliud) eligibilibus. et simpliciter vtiq; perfectū quod scōm seipsum eligibile semp: et nunq; p̄pter aliud. Tale itaq; felicitas maxime esse videtur. hanc enī eligimus semp propter seipsam: et nunq; propter aliud. In honorem vero et voluptatem: et intellectu: et oīm virtutem eligimus quidem: et propter seipsa: nullo enī adueniente eligeremus vni quoz ip̄soz. eligimus autem et felicitatis gratia: per hec suspicantes felices fore. felicitatem autem nullus eligit hoīū gratia: nec oīno propter aliud. Videtur autem et ex per se sufficiētia idem accidere. perfectum enim bonum per se sufficiens esse videtur. per se sufficiens autem dicimus non ipsi solū viuēt vitam solitariam: sed et parētib⁹: et filiis: et vxoz: et vniuersaliter amicas /

pythagorici
p̄ seip̄s

quidem omnia bonus: directius est: malus autē peccans. Abatime autē circa delectatiōem, cōmūis et enim in hec animalibus et omnibus que sub electione assequitur, etenim bonum et confers: delectabile esse videtur. Adhuc autem ex puero omnibus nobis cōnutrit: propter qd difficile cōterere hanc passionem: cōterepozanes vite. Regulamus autem et operationes: hi quidem magis: hi quidē minus: delectatiōe et tristitia, propter hoc igitur necessarium est circa hec esse omne negociū, non enim parū in operatiōes bene vel male gaudere, et tristari. Adhuc autem difficilior: voluptati repugnare q̄ ire: quē ad modū ait Iheraclius, circa difficilior autē semper et ars sit, et virtus, etenim bene melius in hoc: quare et, ppter hoc circa delectatiōes et tristitias omne negocium et virtus, et politice, qui quidē igitur bene vult his: bonus erit: qui autem male: malus. Quoniā quidē igitur est virtus circa delectatiōes et tristitias: et quoniā ex quibus fit: ab his et auget et corrumpit non similitur factis: et quoniā ex quibus fit: circa hec et operat: dictum sit.

Cap. IIII.

¶ Teret autē vtiq; aliquis qualiter dicimus quoniā oportet quidem iusta operantes iustos fieri: temperati autē temperatos: si enim operatur iusta et tēperata: iam sunt iusti et temperati, quē ad modū si grāmatica et mulica: grāmatica et mulica. Vel neq; in artibus ita se habet: contingit enim grāmaticū quid facere: et a calu et alio supposito, tunc igitur grāmaticus: si grāmaticū quid faciat: et grammateus, hoc autem est scdm eam que in ipso est grāmaticam. Adhuc autem neq; est simile in artibus et virtutibus, que enī ab artibus sunt: bene habent in eis, sufficit igitur hec qualiter habēna fieri, que autem secundū virtutem sunt neq; si hec qualiter habeant: iuste vel temperate operata sunt: sed et si operans qualiter habens operet, primum quidem si sciens: deinde si eligens: et eligens, ppter hoc: tertū autem et si firme: et immobiliter habeat se: et operet, hec autem ad alias quidē artes habere non cōnumeratur, ppter ipsam scire, ad virtutes autē scire quidem parū: aut nichil potest, alia vero non parum, sed omnia possunt: que ex multotiens operari iusta: et temperata adveniūt. Res quidem igitur iuste et temperate dicuntur quādo sunt tales: quales vtiq; iustus et temperatus operabit, iustus autē et temperatus est non qui hec operatur: sed et qui sic operatur: vti iusti et temperati operantur. Bene igitur dicit quoniā ex iusta operari iustus fit: et ex temperata temperatus, et non operari autē hec: nullus curabit vtiq; fieri bonus. Sed multi hec quidē non operant: ad rationem autē pfugientes existimāt philosophari: et sic forte studiosi, simile aliqd faciētes laborantibus: qui medicos quidē audiunt studiosi: faciūt autē nichil eo: que pcepta sunt, quē ad modū igitur illi neq; bene habēt corp⁹ ita curati: neq; isti aiām ita philosophantes.

¶ Et hec autem quid est virtus: scrutandū, quia igitur que in anima sunt

Cap. V.

¶ tria sunt: passiones: potētie: et habitus: horū vtiq; aliquod erit virtus. Dico autem passiones quidem: concupiscentiā: iram: timorem: audaciam: inuidiam: gaudium: amicitiam: odium: desiderium: zelum: misericordiam: et vniuersaliter quibus sequit delectatio vel tristitia. Potētias autem secundū quas passibiles horū dicimus: puta scdm quas potētes irasci: vel tritari: vel misereri. Ii habitus autē scdm quos ad passiones habemus bene vel male puta ad irasci: si quidē vehemētē vel remisse: male habemus, si autem modice: bene, similitur autē et ad alia. ¶ Passiones quidē igitur non sunt neq; virtutes: neq; malicie: quoniā non dicimur scdm passiones studiosi vel prauī: scdm virtutes autē vel malicias dicimur. Et quoniā scdm passiones quidē neq; laudamur: neq; vituperamur: non enī laudat qui timet: neq; qui irascit: neq; vituperat qui simplicitē irascit: sed qui qualiter, scdm virtutes autē vel malicias laudamur vel vituperamur. Adhuc autē irascimur et timemus quidem non sponte: virtutes autē electiōes quē ad, vel non sine electione. Adhuc autē scdm passiones quidem moueri dicimur: scdm virtutes autē vel malicias non moueri: sed disponi qualiter. ¶ Propter hec autē neq; potētis sunt, neq; enī boni dicimur, ppter posse pati simplicitē: neq; mali: neq; laudamur: neq; vituperamur. Et adhuc potētes sumus natura: boni autē vel mali non efficiamur natura: dicimus autē de hoc prius. ¶ Si igitur neq; passiones sunt virtutes: neq; potētis: relinquitur habitus eas esse. Quid quidē igitur genere est virtus: dictum est.

Cap. VI.

¶ Oportet autē non solum sic dicere qm̄ habitus: sed et qualis quidē. Dicendū igitur quoniā virtus oīs: cuius vtiq; fuerit virtus: et id bene habēs perficit: et opus eius

bonum reddit, puta oculi virtus: et oculū facit studiosum: et opus eius bonū, oculi enī virtute bene videmus, similitur autem et equi virtus: equum studiosum facit: et bonum ad currēdum: et ferendū ascensorem: et expectandū bellatores, si itaq; hoc in omnibus ita se habet: et hōis virtus: et vtiq; habitus ex quo bonus homo fit: et a quo bene opus suū reddit, qualiter autē hoc erit: iam quidē diximus. Adhuc autē hoc erit manifestū si spoculati fuerim⁹ qualis quidē est natura ipsius. ¶ In omni itaq; cōtinuo et diuisibili est accipere: hoc quidē plus hoc autem minus: hoc vero equale. ¶ Et hoc vel scdm ipsam rem: vel quo ad nos, equale autē medium quidem est supabundātie et defectus. Dico vtiq; rei quidem medium qd equaliter distat ab vtroq; extremo: quod est vniū et idem oibus, ad nos autē quod neq; abidat, neq; deficit, hoc autē est neq; vniū: neq; idem oibus, puta si decem multa: duo autē pauca: sex accipiuntur media scdm rem (equaliter enī excedit et excedunt) hoc autem mediū est scdm arithmeticeam proportiōem. Quod autē ad nos non ita lumen dū, non enī si alicui decem minas comedere multum: duas autē paucum: magister sex minas p̄cipit, est enī hoc forsitan et multū sumētū vel paucū. Adhuc quidē pauca: dñator: autē gymnasiozū multū, similitur autē et in cursu: et in palestra. Ita vtiq; omnis sciens: supabundantiā et defectum fugit: mediū autem querit: et hoc desiderat, mediū autē non rei: sed quo ad nos. ¶ Si vtiq; omnis sciētia sic opus bene perficit ad mediū respiciēs: et in hoc duces opera: vnde cōsueuerūt dicere bene habētibus operibus: qm̄ neq; auferre est: neq; apponere, ut supabundantiā quidē et defectu corrūpēt: bene mediocritate autē saluante. Boni autem artifices vtiq; dicimus ad hoc respiciēs opera, virtus autē omni arte certior: et melior est: quē ad modū et natura, mediū vtiq; erit cōiectariē. Dico autē moralē, hec enī est circa passiones et opatiōes: in his autē est supabundantiā: et defectus: et mediū, puta et timere: et audere: et concupiscere: et auertere: et irasci: et misereri: et vniuersaliter delectari: et tristari: et magis et minus: et vtiq; non bene, quādo autē oportet: et in quibus: et ad quos: et cuius gratia: et ut oportet: et mediū et optimū quod est in virtute, similitur autē et circa opatiōes est supabundantiā: et defectus: et mediū. Virtus autē circa passiones et opatiōes est, in quibus autē supabundantiā viciosa est: et defectus vituperat: mediū autē laudatur: et dirigūt, hec autem ambo virtutis. Adiectas igitur quē ad est virtus: cōiectariē existēs mediū. Adhuc peccare quidē multis modis dicitur, malū enim infinitū (ut pythagorici existimauerūt) bonum autē finitū, dirigere autē vno modo, id eo qd quidem facile: hoc autem difficile, facile quidē non cōtingere signū: difficile autem cōtingere, et ppter hoc malicie quidē supabundantiā: et defectus: virtutis autē mediocritas, boni quidē enim simpliciter: multifarē autē mali. ¶ Est ergo virtus habitus electiuus: in mediocritate cōsistēs: quo ad nos determinata rōne: et vtiq; sapiens determinabit, in mediocritate autē duarū maliciarū: huius quidē scdm supabundantiā: huius autē scdm defectum. Et adhuc hinc has quidē deficere: has autē supabundare ab eo qd oportet: et in passiōibus et in operatiōibus: virtute autē mediū et inuenire et eligere, propter qd scdm substantiā quidem: et rōem quid est esse dicentem: mediocritas est virtus: scdm optimū autē: et bene: extremitas. ¶ Non autē suscipit omnis operatio: neq; oīs anime passio mediocritatē, quē ad enī cōfessum nominata: cōuoluta sunt cum malicia, puta gaudium de malo: inuercūdia: inuidia, et in operatiōibus quidē: adulterū: furtum: homicidiū, hec enī omnia et que talia sunt: dicunt scdm se ipsa mala esse: sed nō supabundantiē ipsorum: neq; defectus, non est igitur vtiq; circa hec dirigere: sed semp peccare, neq; est bene vel non bene circa talia in eo quod ut oportet: et quādo: et quomō: puta adulterari: sed simpliciter: facere qd cunq; horum: peccare est. Simile igitur attribueti et circa iniuria facere: et timere: et incōtinente esse: esse in mediocritate: et superabundantiā: et defectum, erit enī sic superabundantiē et defectus mediocritas: et superabundantiē superabundantiā: et defectus defectiōis. Quē ad modum igitur temperatiē et fortitudinis nō est supabundantiā: et defectus: ppter mediū esse aliquālibet extremum, ita neq; illozū in mediocritate: neq; supabundantiā: et defectus, sed ut vtiq; operatum est: viciōsum est, vniuersaliter ergo: neq; superabundantiē: neq; defectus mediocritas est: neq; mediocritas superabundantiā: et defectus.

Cap. VII.

¶ Oportet autē non solum vniuersaliter dici: sed in iis que sunt scdm singula aptare, in iis enī qui circa opatiōes sūt sermonibus: vniuersales quidē inaniōres sunt: particulares autē

¶ Dico

pythagorici